

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ
ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
КУ «МІСЬКИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ»
КЗ «СПЕЦІАЛЬНА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІ СТУПЕНІВ
З ДОШКІЛЬНИМ ВІДДІЛЕННЯМ ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ»

***ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ТА НАДАННЯ
СПЕЦІАЛЬНИХ ОСВІТНІХ І ФАХОВИХ ПОСЛУГ ДІТЯМ З
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЗНЗ
ЗА УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ***

номінація «Соціально-психологічна робота»

Авторський колектив під керівництвом
Мерінгер Любові Василівни
вчителя початкових класів
«спеціаліст вищої категорії»
педагогічне звання «старший учитель»
тел. (097) 495-90-46

м. Вінниця
2018

Автори:

Мерінгер Любов Василівна, вчитель початкових класів;

Бойко Леся Анатоліївна, вчитель початкових класів;

Кирилюк Лариса Василівна, вчитель початкових класів;

Оченашко Галина Іванівна, вчитель початкових класів;

Сізова Оксана Станіславівна, вчитель розвитку мовлення;

Паламарчук Надія Михайлівна, вчитель музичного мистецтва;

Чернега Андрій Романович, вчитель ЛФК;

Стінянська Оксана Анатоліївна, вчитель трудового навчання;

Бобовська Зоя Володимирівна, вчитель трудового навчання;

Томчук Тетяна Борисівна, практичний психолог.

Мерінгер Л.В. Психолого-педагогічний супровід та надання спеціальних освітніх і фахових послуг дітям з інтелектуальною недостатністю у початковій школі ЗНЗ за умови реалізації моделі інклюзивної освіти. Методичний посібник / Л.В.Мерінгер. – Вінниця: ММК, 2018. 101с.

Рецензенти:

Савчук З.С., кандидат історичних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, викладач навчальних дисциплін «Психологічний супровід в інклюзивному середовищі», «Дефектологія»

Бахчеван І.О., директор КЗ «Спеціальна загальноосвітня школа І-ІІ ступенів з дошкільним відділенням Вінницької міської ради»

Рекомендовано методичною радою
комунального закладу «Спеціальна загальноосвітня школа
І-ІІ ступенів з дошкільним відділенням Вінницької міської ради»
(протокол № 3 від 03.01.2018 р.)

Даний навчально-методичний посібник покликаний допомогти кожному педагогу закладу освіти, який буде працювати з учнями з інтелектуальною недостатністю та асистенту вчителя з метою розв'язання питання інклюзивного навчання на практиці.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ	7
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	15
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	20
3.1. Особливості вивчення української мови	20
3.2. Особливості вивчення математики	36
3.3. Особливості пізнавальної діяльності учнів на уроках природознавства	42
РОЗДІЛ 4. ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ ЗАСОБАМИ ЛІПЛЕННЯ	46
РОЗДІЛ 5. ЛІКУВАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРА ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ЗДОРОВ'Я ЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ	51
ВИСНОВКИ	54
ДОДАТКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	99

*Хтось не може збагнути і, навіть, собі уявити,
Як це дитину маленьку читати, писати навчити.
Які методи та прийоми застосувати,
Щоб легко й цікаво науки граніт подолати.
Давай знання з усмішкою щоденно.
Любов вкладай в дитину безупинно.
Повторюй вивчене у грі, роби з уроку казку.
Не забувай у слова зміст свою домішувати ласку
Тоді обов'язково, знань зернина
В дитині кожній прорости повинна!*

Надія Паламарчук

ВСТУП

Нагальною проблемою сьогодення є формування справді європейського, толерантного за своїми цінностями суспільства, що вимагає від нас цінувати кожна особистість з усіма її особливостями, дбати про її розвиток і можливість самореалізації. Визнання пріоритету загальнолюдських цінностей в нашій державі потребує від освіти нового ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, розв'язання питань їхньої соціалізації та інтеграції. На часі в Україні одним із пріоритетних напрямів реформування освіти є запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Інклюзія (від inclusion – включення) - процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті. Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та право здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу. Освітній простір має бути спрямований на розвиток дитини, враховуючи її можливості та індивідуальні особливості.

В основу інклюзивної освіти покладено ідеологію, яка забезпечує однакове ставлення до всіх людей, а для дітей з особливостями психофізичного розвитку вимагає створення спеціальних умов. Також важливою умовою розбудови інклюзивної освіти є забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів асистентами вчителя та сприяння вдосконаленню його педагогічної майстерності.

Асистент учителя – це «додаткова пара рук і очей» педагога, яка дуже важлива для належного проведення уроку та соціалізації дитини з особливими освітніми потребами у школі. Варто сприймати асистента вчителя не як «няньку для дитини», а як другого вчителя у класі, який може викладати навчальний матеріал для дітей на окремих етапах уроку за принципом багаторазового повторення та пояснення, чи перевіряти виконання завдань. За такої форми навчання можна навчити дитину писати, читати, висловлювати

свою думку, рахувати та робити прості арифметичні дії, які знадобляться їй для практичного застосування в житті. Такий підхід поширений в американських і канадських школах, де два вчителі допомагають вчитися всім дітям інклюзивного класу, а більшою мірою дитині з порушеннями психофізичного розвитку.

Навчальний посібник покликаний допомогти у вирішенні таких завдань:

- забезпечення ефективності навчання школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітньому закладі;
- доступність викладання навчального матеріалу, що потребує використання різних методів, які відповідають індивідуальним вимогам, здібностям і особливостям розвитку дитини;
- спрямованість всіх напрямів освітньої діяльності з учнями на розвиток психічних процесів, тобто на формування особистості загалом.

Даний навчально-методичний посібник покликаний допомогти кожному педагогу закладу освіти, який буде працювати з учнями з інтелектуальною недостатністю та асистенту вчителя з метою розв'язання питання інклюзивного навчання на практиці.

РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЮ НЕДОСТАТНІСТЮ

Діти з інтелектуальними порушеннями є найскладнішою категорією для інтеграції у загальноосвітньому просторі. Це пов'язано з обмеженими інтелектуальними можливостями в засвоєнні навчальної програми та своєрідністю формування особистості.

Інтелектуальна недостатність – це особлива форма психічного недорозвинення, яка зумовлена органічним ураженням головного мозку. При такому стані має місце тотальність порушень, які виявляються у пізнавальних процесах, емоційно-вольовій сфері та формуванні особистості.

Успішність навчання та розвитку таких дітей значною мірою залежить від знання педагогами їхніх психологічних особливостей і застосування відповідних методів педагогічної роботи.

У дітей з інтелектуальними порушеннями особливості пізнавальної діяльності виявляються в перебігу всіх пізнавальних процесів. Дуже виразно відрізняє їх від норми пізнавальна пасивність. Відомо, що діти ознайомлюються з довкіллям, спілкуючись із дорослими. Учні з порушенням психофізичного розвитку самі ні про що не запитують. Вони ніби нічого не помічають. Властивий здоровим дітям період «чомучок» у них так і не настає. За відсутності пізнавальної активності ці діти мало що запам'ятовують з того, що їм розповідають дорослі. Отримані відомості вони швидко забувають, бо не достатньо їх розуміють і не закріплюють в іграх, у спілкуванні.

Сприймання – це психічний процес безпосереднього цілісного відображення предметів та явищ навколишнього світу, що діють на органи відчуттів. Хоча первинного пошкодження органів відчуттів при інтелектуальній недостатності найчастіше немає, сприймання у цих дітей характеризується бідністю і неточністю. Усі властивості сприймання виявляються недорозвиненими. Для правильного впізнавання предметів діти з

інтелектуальним дефектом потребують удвічі більше часу, ніж їхні однолітки. Виразно спостерігається сповільненість опрацювання сенсорної інформації при ускладненні завдань, їх сприйманню властиві хаотичність та безсистемність. Це означає, що вивчення предмета відбувається неорганізовано. У процесі сприймання дитина не відокремлює істотні ознаки від другорядних, не встановлює зв'язків між ними. Сприймання у таких дітей є недостатньо усвідомленим. Причиною цього може бути бідність словникового запасу, адже, якщо дитина не знає, як називається те чи інше явище, то вона і не виділяє його у свідомості. Звуження обсягу сприймання, характерне для дітей з інтелектуальною недостатністю, які відображають одномоментно вдвічі менше об'єктів, ніж здорові діти, призводить до того, що вони не можуть сприйняти ситуацію цілісно і вивчають її послідовно.

Учитель повинен враховувати недостатність сприймання учнів з вадами інтелектуального розвитку на уроках, інакше навчальний матеріал засвоюватиметься ними неправильно і в неповному обсязі.

Завдяки розвитку та корекції недоліків сприймання цей психічний процес удосконалюється, збільшується його швидкість, розширюється обсяг, розвивається усвідомленість, впорядкованість, системність.

Розвиток процесу сприймання здійснюється шляхом його підпорядкування мисленню та мовленню. В пропедевтичний період учень має засвоїти поняття вгорі, внизу, справа, зліва тощо. Пропонуються такі вправи: назвати предмети, що розміщені вгорі, над тобою, внизу, зліва від тебе, справа; сказати, де знаходиться певний предмет; показати на аркуші його праву, ліву, нижню, верхню частини; розташувати в певному порядку предметні картинки, букви, цифри тощо. Важливо донести до свідомості учнів відносність напрямів простору, адже, якщо людина повертається, то ті предмети, які були від неї справа, можуть опинитися зліва. Слід навчити чітко розрізняти свої ліву та праву руки. Дітей привчають до впорядкованого обстеження об'єктів зліва направо. Це важливо для запобігання дзеркальному письму.

Формування сприймання кольору проходить у такі етапи:

- розрізнення та співвіднесення;
- упізнавання;
- називання;
- узагальнення уявлень про колір як ознаку предметів.

Формування сприймання форми починається з того, що увагу дітей привертають до об'єктів, одні з яких мають сталу форму, а інші, наприклад, рідина, пластилін, віск такої форми не мають. Наступним етапом є розрізнення об'ємних і плоских предметів. Дітям пропонують виконати з ними певні практичні дії (наприклад, обняти руками, накрити тканиною м'яч, обруч, аркуш паперу та коробку) та описати результати цих дій. Таким чином, можна визначити відмінності між плоскими та об'ємними фігурами. Далі, з учнями можна розглянути лінії різного характеру (горизонтальні, вертикальні та косі; прямі, ламані та криві; замкнуті й незамкнуті тощо), а також геометричні фігури. Необхідно пояснити, що назви геометричних фігур часто визначаються кількістю кутів. Для закріплення засвоєного дітям пропонують класифікувати предмети або їхні зображення за формою. Учнів також навчають одні й ті самі об'єкти розкласти за кольором, а потім за формою, креслити плоскі геометричні фігури, виготовляти з різного матеріалу об'ємні, відповідати на запитання: «Який предмет за кольором?», «Який предмет за формою?». До активного словника учня вводиться поняття форма.

Розвиток сприймання розмірів та величини здійснюється у безпосередній практичній діяльності, спрямованій на вимірювання. Спочатку учням пропонують порівняти за розмірами, накладаючи різноманітні предмети один на одній; формуються уявлення про такі поняття, як вищий – нижчий, ширший – вузький, довший – коротший, товстіший – худіший. Далі дітей навчають вимірювати предмети за допомогою різноманітних мірок. Учнім пропонується розташовувати однорідні предмети від найбільшого до найменшого.

Отже, основним засобом розвитку сприймання є організація практичної діяльності, за допомогою якої дитина удосконалює перцептивну діяльність, виділяє певні ознаки навколишнього світу. Умовою розвитку сприймання є використання словесного пояснення результатів самою дитиною. Великого значення у цьому процесі набуває збагачення пасивного та активного словника дитини термінами, що позначають сприйняті характеристики предметів.

Пам'ять – це форма психічного відображення дійсності, яка полягає у запам'ятовуванні, збереженні, забуванні та відтворенні минулого досвіду. Пам'ять дитини з інтелектуальною недостатністю має характерні особливості. Слабкість замикальної функції кори головного мозку, властива цим дітям, зумовлює повільність і недостатню міцність запам'ятовування. Нову інформацію такі учні спроможні засвоювати лише після багаторазового повторення. Надзвичайно важко дається матеріал, пов'язаний із логічним, осмисленим запам'ятовуванням. Такі діти не намагаються зрозуміти зміст того, що запам'ятовують, не здійснюють спроб систематизувати певним чином матеріал для полегшення засвоєння. Їм здається, що механічно зазубрити текст легше, ніж осмислити його. Це призводить до формального заучування матеріалу без розуміння його змісту. Формальне запам'ятовування є дуже шкідливим, оскільки засвоєна у такий спосіб інформація не може бути використана у практиці, слугувати основою для розвитку.

Перед педагогом, що працює з дитиною, яка має психофізичні вади, стоїть завдання спочатку домогтися осмисленого засвоєння знань, а потім уже заучування їх напам'ять. З цією метою інформація подається малими порціями, задіюється максимальна кількість аналізаторів при сприйманні, новий матеріал пов'язується з досвідом дитини. Організуються різноманітні форми повторення. Важливо навчити таких дітей повторювати матеріал не тільки весь у цілому, до чого вони завжди вдаються, а й частинами або комбіновано. Цими способами вони користуються дуже важко, оскільки погано відокремлюють смислові зв'язки, не вміють поділяти текст на смислові

частини. Учнів треба вчити самостійно перевіряти міцність засвоєння, визначати, що запам'яталося краще, а що варто ще раз повторити.

Увага – це спрямованість і зосередженість психічної діяльності людини на певних об'єктах. Змістом уваги є конкретні психічні процеси, діяльність: людина уважно слухає, уважно працює тощо. Увага виявляється у психічних процесах, діяльності, супроводжує їх та характеризує їхню динаміку.

Діти з психофізичними вадами мають суттєві відхилення у розвитку уваги. В цілому їхня увага характеризується низкою порушень: незначним обсягом, слабкою стійкістю й переключуваністю, недостатньою довільністю.

Обсяг уваги – це та кількість об'єктів, яку людина може одночасно охопити своєю увагою. У нормі обсяг уваги становить 6 одиниць. Обсяг уваги дітей з інтелектуальною недостатністю обмежується 1-3 об'єктами.

Стійкість уваги – це тривалість зосередженості уваги на об'єкті. У школярів з вадами інтелектуального розвитку виявлено нижчий рівень стійкості уваги порівняно з нормально розвиненими однолітками. Такі діти можуть досить тривалий час інтенсивно виконувати нескладну одноманітну роботу, але при цьому спостерігається зниження якості виконаної роботи, збільшується кількість помилок.

Переключення – це довільне перенесення уваги з одного об'єкта на інший. Учні з інтелектуальною недостатністю мають значні труднощі переключення уваги у зв'язку з паталогічною інертністю процесів збудження та гальмування.

Недорозвиток уваги значною мірою ускладнює організацію навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами. Тому першочерговим завданням учителя є створення умов для того, щоб слабкість уваги не перешкождала навчанню. З цією метою необхідно знизити до мінімуму кількість подразників, що відволікають (на уроці не має бути нічого зайвого, наочність демонструється безпосередньо перед її використанням); враховувати динаміку втомлюваності учня, давати можливість відпочити на уроці,

організовувати фізкультхвилинки. Привертати та утримувати увагу слід за рахунок яскравої наочності, емоційної форми викладу матеріалу, різноманітності завдань. У сприйманні нового матеріалу має бути залучено максимальну кількість аналізаторів. Важливим є не допускати психологічної перевтоми та виснаження нервової системи. Одним із шляхів розвитку уваги є її поступове тренування паралельно з упровадженням системи заходів, спрямованих на загартовування нервової системи.

Мислення – це пізнавальний процес психічного опосередкованого відображення властивостей об'єктів та явищ навколишнього світу.

Проблеми мислення дітей з інтелектуальною недостатністю криються, перш за все, у властивостях нервових процесів у таких дітей. Слабкість функцій кори головного мозку обумовлює уповільнений темп формування нових умовних зв'язків, а також їх неміцність.

Для мислення учнів з психофізичними вадами характерно:

- порушення всіх розумових операцій (в більшій мірі узагальнення і абстрагування);
- зниження активності розумових процесів;
- найбільш збережений вид мислення – наочно-дієвий;
- неусвідомленість і хаотичність дій в процесі вирішення;
- некритичність мислення;
- слабка регулююча роль мислення;
- низька мотивація розумової діяльності.

Мислення є головним інструментом пізнання. Воно відбувається у формі таких операцій, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстракція, конкретизація.

Аналіз у таких дітей характеризується недостатньою повнотою і точністю, безсистемністю і непослідовністю, хаотичністю. При аналізі об'єкта вони виділяють лише окремі, добре їм знайомі, найбільш помітні частини

об'єкта, не прагнуть зробити детальний аналіз, пропускають ряд важливих властивостей.

Через недосконалість аналізу утруднений синтез предметів. Виділяючи в предметах окремі їх частини або властивості, вони не встановлюють зв'язки між ними, тому не можуть скласти уявлення про предмет в цілому.

Яскраво проявляються специфічні риси мислення у дітей з інтелектуальною недостатністю в операціях порівняння. Не вміючи виділити головне в предметах і явищах, вони проводять порівняння по несуттєвих ознаках, більш успішно виділяють ознаки відмінності, ніж схожості.

Найбільшою мірою страждає така розумова операція як узагальнення. В учнів з вадами інтелектуального розвитку воно також засноване на виділенні несуттєвих другорядних властивостей об'єктів. При узагальненні такі діти спираються на зовнішні наочні властивості, функціональні або ситуативні ознаки.

Розвиток різних видів мислення своєрідний в порівнянні з нормою. Найбільш порушеним є словесно-логічне мислення, а найбільш збереженим – наочно-дієве. Причому, вирішуючи ту чи іншу задачу, вони вдаються переважно до методу проб і помилок, повторюючи проби в незміненому вигляді і, відповідно, отримуючи весь час один і той же невірний результат.

У таких дітей відзначається мала динамічність образів, їх фрагментарність. Відмінною рисою мислення дітей з інтелектуальною недостатністю є некритичність, нездатність самостійно оцінити свою роботу. Вони, як правило, не проводять перевірки рішення завдання, часто не помічають своїх помилок. Мотивація мислення у них знижена, тому діти вибирають легкі завдання, які не потребують розумового напруження і подолання перешкод.

Головним завданням для розвитку мислення є виховання бажання знаходити правильну відповідь, долати труднощі розумового і практичного

характеру, відчувати свою спроможність. З цією метою використовуються такі прийоми:

- особливо цікава, емоційно насичена форма викладу матеріалу;
- вживання доступної розумінню лексики та граматичних конструкцій;
- урізноманітнення завдань;
- надання переваги діалогічним формам спілкування над монологічними;
- актуалізація досвіду та уявлень самої дитини щодо теми, яка вивчається;
- пріоритетність проблемних ситуацій на уроці, коли діти не одержують готових знань, які залишається лише запам'ятати, а здійснюють активний пошук, коли вчитель поступово наближає учнів до правильної відповіді;
- стимулювання до подолання перешкод;
- створення умов для вияву творчості.

Довільність розумової діяльності розвивається завдяки спрямованості пізнавальної активності не на одержання кінцевого результату, а на пошук способу розв'язання завдань, моделювання.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Діти з особливими освітніми потребами мають різний рівень знань та психічної активності. Не всі можуть одразу включатися в урок. Проте, від активності і свідомості учнів у процесі навчання залежить міцність засвоєних знань. Тому необхідно так індивідуалізувати завдання та питання до учнів, щоб, з одного боку, врахувати їхні фізіологічні можливості та досвід, а з другого – робити їх активними учасниками уроку.

Кожен учень в залежності від рівня знань, зони актуального та найближчого розвитку потребує різного рівня допомоги. Надмірна опіка призведе до пасивності дитини, а недостатня – до неможливості опанувати відповідним обсягом знань. Вчитель повинен надати кожному учневі спеціальну допомогу, спрямовану на ліквідацію певних прогалин у знаннях, індивідуальних помилок і подолання труднощів.

Учні з обмеженими психофізичними можливостями відрізняються між собою різним рівнем працездатності, який залежить від темпу роботи, творчості та динаміки втомлюваності. Дітям із сповільненим темпом роботи або швидкою втомлюваністю слід зменшувати обсяг завдань, чергувати навантаження з відпочинком, а згодом поступово прискорювати темп і збільшувати стійкість нервової системи до навантажень. В учнів, у яких точність роботи страждає через її прискорений темп, необхідно формувати навички самоконтролю, уміння помічати і виправляти власні помилки. Якщо дитина надто збудлива, активна, слід спеціально організувати та уповільнити її працю, дати їй не все завдання одразу, а поетапно, перевіряючи при цьому результати кожного елементу.

Так, учнів з достатнім рівнем знань слід спонукати до відповіді на складніші питання пошукового характеру й письма на дошці поширених речень, а з середнім і низьким рівнями знань – ставити питання репродуктивного характеру та списувати з картки прості речення. Якщо деякі

учні неспроможні самостійно відповісти навіть на легкі запитання, то їх слід просити повторити попередню відповідь однокласника.

В залежності від індивідуальних особливостей учня та характеру труднощів, які викликає в нього навчальна діяльність, слід пропонувати завдання в різній формі. Так, наприклад:

- при несформованості фонематичного сприймання замість диктанту можна дати списування тексту;
- при труднощах письма за зразком (у період навчання грамоти) запропонувати письмо за контуром чи опорними крапками у зошитах;
- при труднощах запам'ятовування словесної інструкції використати наочну: таблиці, умовні позначення, опорні малюнки тощо;
- при неможливості зрозуміти хід виконання задачі навести аналогічну, розв'язану раніше, або запропонувати виконати її у практичному плані.

Значною мірою освітній процес у дітей з інтелектуальною недостатністю залежить від рівня розвитку когнітивних процесів. У більшості таких дітей нестійка увага. Основний вплив педагога на цих учнів повинен бути спрямований на розвиток їхньої уваги. Корекція недоліків уваги досягається декількома шляхами:

- тренуванням за допомогою спеціальних вправ;
- розвитком регулюючої функції мовлення, коли завдяки коментуванню кожної своєї дії дитина утримує увагу на виконанні завдання;
- розвитком навичок самоконтролю.

Неуспішність окремих дітей пов'язана з грубим порушенням пам'яті. Розвивати її можуть вчителі й шкільний психолог шляхом тренування за допомогою спеціальних ігор і вправ.

В учнів з особливими освітніми потребами дуже знижена здатність до узагальнення, абстрагування, встановлення причинно-наслідкових зв'язків. У таких випадках дитині особливо важко засвоїти абстракційний рахунок, правила правопису, зрозуміти зміст сюжетної картини, прихованого змісту

оповідання, зробити висновок, встановити причину та наслідок тощо. Допомогти дитині у навчанні можна лише розвиваючи її мислення та мовлення, використовуючи для цього такі прийоми:

- помірну кількість наочності;
- своєчасний перехід від конкретного до абстрактного;
- значно повільніший темп навчання.

Серед дітей з порушеннями психофізичного розвитку часто зустрічаються такі, в яких труднощі навчання пов'язані з недостатністю рухових умінь, недорозвиненою моторикою. Ці діти довго не опановують процес письма, погано малюють, ліплять тощо. Особливу увагу в роботі з ними слід приділяти формуванню навичок самообслуговування, включаючи в режим дня вправи з розвитку точних і дрібних рухів. Важливим для таких дітей є заняття з лікувальної фізкультури.

Недостатній розвиток в учня просторових уявлень заважає опанувати рахунок, геометричний матеріал, зображувальну діяльність, орієнтацію в зошиті та в навколишньому просторі. Такі учні повинні бути обстежені шкільним психологом, який при необхідності застосовує відповідні вправи. Тільки своєчасна допомога дасть можливість подолати недоліки в розвитку просторових уявлень, в результаті чого учень зможе засвоїти навчальний матеріал.

Найчастіше причиною шкільних проблем дитини є її недостатній мовленнєвий розвиток, що може виявлятися в дефектах звуковимови, обмеженості словникового запасу, невмінні граматично правильно узгоджувати слова в реченні. Однак, у школі до мовлення ставлять високі вимоги, тому дитина з недостатнім мовленнєвим розвитком потрапляє у складне становище. Виникають труднощі в процесі опанування навичками читання і письма, з'являються стійкі специфічні помилки (пропуски чи заміна літер і складів, недописування або недочитування слів, переставляння частин слова тощо). Недоліки читання і письма називаються відповідно дислексією і дисграфією. Учні, які мають такі вади, потребують логопедичної допомоги.

Отже, система освітнього процесу має впливати на особистість учня в цілому і виявлятися у єдності таких його компонентів, як пізнавальні й емоційно-вольові психічні процеси; досвід (знання, вміння, навички); спрямованість; поведінка; а також має бути розрахована на тривалий час. Формування життєвої компетентності дітей з особливими освітніми потребами реалізовується спеціальними засобами і прийомами на матеріалі навчальних предметів.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

3.1. Особливості вивчення української мови

Українська мова – важлива складова загального змісту початкової освіти, оскільки є не тільки окремим навчальним предметом, а й найважливішим засобом навчання, виховання і розвитку особистості у процесі опанування всіх інших навчальних дисциплін.

Метою вивчення української мови є формування у школярів елементарних знань з мови і правопису та відповідних умінь, забезпечення початкового рівня комунікативної компетентності з урахуванням інтересів і можливостей учнів початкових класів, корекція недоліків психофізичного розвитку.

Спеціальним завданням вивчення української мови визначено формування та корекцію зв'язного мовлення, що має відбуватися в тісному зв'язку з розвитком пізнавальної діяльності дітей, зокрема, сенсомоторного розвитку, предметно-дієвого, наочно-образного, словесно-логічного, абстрактного мислення, спостережливості, уваги тощо. Відтак, зміст цього навчального предмета, з метою посилення його компенсаторно-корекційних та розвивальних функцій, має комунікативно-практичну спрямованість: містить фактичний матеріал, опанування якого має забезпечити формування комунікативних умінь, конкретизацію в слові чуттєвого і практичного досвіду учнів, розвиток основних пізнавальних процесів на предметно-практичній і вербальній основі.

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами у програмі з української мови реалізовано такі основні змістові лінії: мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна [4, с.3].

Умовно навчання рідній мові в спеціальній школі можна розділити на етапи.

Перший етап: 1-й рік навчання.

Завдання:

1. Вивчення дітей.

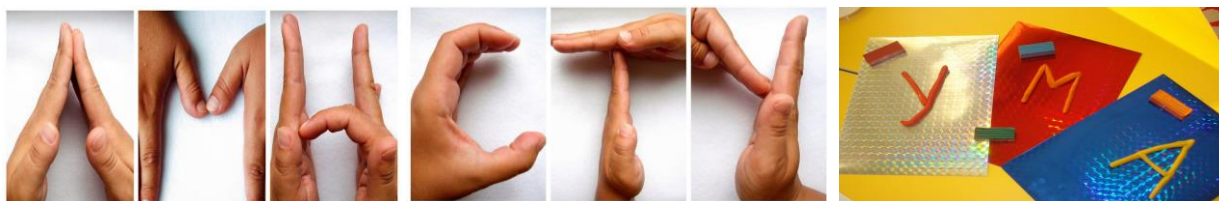
2. Підготовка та включення їх у шкільні заняття.
3. Забезпечення адаптації до умов навчання.
4. виправлення недоліків вимови, розвиток фонематичного слуху, зорового гнозису та рухової сфери.
5. Формування читання та письма.
6. Уточнення та розвиток словникового запасу.
7. Формування вмінь будувати речення, вести бесіду.
8. Розвиток комунікативних умінь (зв'язного мовлення).

Одне з провідних місць у формуванні особистості належить читанню, адже саме читання є невичерпним джерелом знань, духовного, емоційного, розумового розвитку людини. Тому, навчання дітей читанню, формування в них стійкого інтересу до цього виду діяльності було і залишається важливим завданням початкової школи. Для його успішного розв'язання вчителю необхідно чітко усвідомлювати психологічні особливості цього процесу.

Психофізіологічна основа читання – це взаємообумовлена та взаємопов'язана діяльність слухового, зорового та мовно-рухового аналізаторів. Велике значення для оволодіння читанням мають пізнавальні процеси: мислення (аналітико-синтетична діяльність), сприймання тощо.

Для учнів з особливими освітніми потребами нелегким є засвоєння букв. В одних випадках труднощі їх засвоєння безпосередньо зумовлені недостатньо чітким розрізненням акустично-подібних фонем. Не фіксуючи різниці у звучанні окремих звуків, учень не може зв'язати оптичний образ букви з певною фонемою. В результаті одна буква стає символом двох і більше звуків. І, навпаки, різні букви виявляються зв'язаними з однією фонемою. Це призводить до того, що при читанні слів школяр припускається великої кількості специфічних помилок. А в інших випадках виявляється, що в дітей з інтелектуальною недостатністю особливо утруднене запам'ятовування оптичного образу алфавіту.

Народна мудрість говорить: почуєш – забудеш, побачиш – запам’ятаєш, зробиш сам – тільки тоді зрозумієш. Ці слова доволі точно описують процес вивчення літер дітьми з особливими освітніми потребами. Тож, уроки навчання грамоти не можуть обійтися без «виготовлення» літер – з мотузочок або кубиків, деталей конструктора або солоного тіста, пластиліну, пальців рук тощо.

У молодших школярів переважає наочно-образне мислення, тому конкретний образ літери, виготовлений власноруч і підкріплений позитивними емоціями, запам’ятовується краще. Сприятливу атмосферу освітнього процесу допоможе створити казка. Яскраві образи, цікавий сюжет, чарівні перетворення, пригоди, римовані вислови персонажів та очікування дива сприяють кращому запам’ятовуванню літер. У процесі ознайомлення з буквою через казку розширюється словниковий запас дітей, розвивається зв’язне мовлення, творча уява, фантазія, емоційний інтелект. Діти нетерпляче чекають моменту, коли в їхніх руках кольоровий шматочок тіста чи пластиліну перетвориться на конкретний предмет чи персонаж, і, врешті-решт, літеру (додаток 1).

Дослідження показали, що морфологічне і функціональне формування мовних областей кори головного мозку відбувається під впливом кінестетичних імпульсів, що йдуть від пальців рук. Тому, розвиток дрібної моторики дитини забезпечує і розвиток її мовлення. А від того, у якій формі буде відбуватися «знайомство» дитини з буквою, залежить і результат.

Для навчання дитини читанню можна використовувати розвиваючі кубики відомого педагога М.Зайцева. Досвід свідчить: діти, знайомі з «Кубиками Зайцева», швидше опановують читання, чіткіше вимовляють звуки, загалом успішніше розвиваються. Працюючи з «чарівними» кубиками, вчителі мають обирати ті види роботи й у тій послідовності, що відповідатимуть віку, рівню розвиненості й навченості, інтелектуальним запитам конкретної дитини. Одним

з видів роботи є вправи із складовими картинками, на лицьовій стороні кожної з яких є предметний малюнок та слово під ним, зображене кубиками-складами), а на звороті – лише слово-назва цього предмета [11, с.11-50].

Розвивати фонематичні процеси у молодших школярів можна за допомогою ігор та вправ, що спрямовують увагу дітей на звуковий склад мовлення, навчають прислухатися, упізнавати мовленнєві звуки, розрізняти їх з використанням символів. Тому доцільно на уроках використовувати також метод ейдетики, який допомагатиме активізувати усі види аналізаторів, сприяючи ефективності роботи.

Навчання читанню й письму відбувається паралельно та одночасно. Психофізіологічна основа письма – та ж сама, що й читання, але підключається ще й моторний аналізатор. При навчанні письму використовуються ті ж прийоми аналізу і синтезу, що й під час читання. Усю систему роботи з навчання грамоти супроводжує розвиток мовлення учнів.

Ознайомлення з поняттям «слово» варто проводити в такій послідовності: називання предметів, перелічення та показ у тому порядку, в якому вони розташовані, визначення кількості; умовно-графічне позначення на дошці та на партах смужками кольорового паперу; називання предметів, намальованих на картинках; називання слів по пам'яті.

Серед нестандартних методик, які можна використати в роботі з дітьми на цьому етапі вивчення рідної мови, є методика раннього розвитку американського лікаря-нейрохірурга Гленна Домана. На його думку, мозок дитини

здатний ефективно розвиватися тільки в процесі роботи і, якщо йому не дають відповідного навантаження за допомогою стимуляції зору, слуху, дотику, інтелект не формуватиметься належним чином.

Робота над реченням включає:

- складання речень з використанням найближчої ситуації (Маша читає. Галя пише);
- за сюжетним малюнком;
- за запитаннями вчителя;
- за опорними словами.

Значну допомогу у роботі над реченням здійснює наочність. У процесі роботи з наочністю треба навчити учнів будувати речення у такій послідовності:

- складання речень за предметними малюнками (Це яблуко. Це дівчинка);
- складання речень за предметними малюнками із зображенням дії предмета (Хлопчик пише. Дівчинка грається);
- складання речень за серією малюнків;
- складання речень та зв'язних висловлювань за сюжетними малюнками.

Широко застосовуються бесіди за картинами та ілюстраціями, на основі спостережень, екскурсій, фрагментів фільмів, про діяльність тощо. Поряд з уточненням і поповненням словника дітей відбувається інтенсивна робота по навчанню будувати речення, правильно висловлювати свої прохання, розповідати про себе, свій клас, роботу. Корисними у зв'язку з цим є також розповіді вчителя, вивчення напам'ять зі слів педагога невеликих віршиків, пісень, скоромовок, участь в інсценізації знайомих казок.

Нерідко можна побачити таку картину: в дитини багато ігор, але вона не грається ними. Причин багато, але найголовніша – ігри вже себе вичерпали і не можуть дати тривалого інтелектуального навантаження для розуму. Необхідні

ігри нового типу, що моделюють творчий процес і створюють свій мікроклімат, дають можливості для розвитку творчого інтелекту. Такими є розвивальні ігри ейдетичного характеру. Так, на уроках зв'язного мовлення поряд з традиційними методами навчання вчитель може використати метод входження в картину (додаток 2).

Отже, основними методами роботи на цьому етапі є ігри та вправи. У вправи також вносяться елементи гри, оскільки діти швидко втомлюються, а вправи потребують аналітичної роботи мислення.

Другий етап: 2-4 класи

Завдання:

1. Розвиток пізнавального інтересу до рідної мови та формування первинних мовних узагальнень.
2. Подальше удосконалення вимови звуків, звукокорозрізнення, письма.
3. Уточнення, розширення та активізація словника.
4. Розвиток вміння правильно висловлювати в усній формі свої думки (комунікативних умінь).
5. Якісне вдосконалення процесів читання та письма.
6. Практичне засвоєння ряду граматичних відомостей та орфографічних правил.

Основний метод роботи на цьому етапі – різноманітні за формою практичні вправи з письма та читання. Тобто, нові знання діти засвоюють не шляхом заучування правил, а в процесі роботи над конкретним матеріалом. Ігрові прийоми залишаються важливими засобами навчання.

Уроки літературного читання формують читацьку компетентність учнів, яка є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентностей; ознайомлюють учнів з дитячою літературою, виховують інтерес до читання. Під час аналізу змісту творів, пояснення нових слів демонструються малюнки, предмети, муляжі, макети та інші засоби наочності. Значне місце на уроках

літературного читання займає неодноразове перечитування тексту та його частин.

Під час роботи над художнім твором вчитель дотримується загальної схеми:

1. Чітке формулювання теми та цілей уроку.
2. Вступна бесіда (коротка, доступна).
3. Словникова робота (до, під час, після читання).
4. Читання оповідання учнями, вчителем.
5. Коротка бесіда про прочитане.
6. Читання оповідання учнями (самостійно, про себе, пошепки, хором, окремо, ланцюжком, естафетою).
7. Розбір змісту оповідання: відповіді на запитання, розподіл тексту на частини, словесне малювання окремих частин або всього тексту.
8. Переказ прочитаного.
9. Виразне читання та переказ.
10. Формування висновків, узагальнень.

З метою кращого засвоєння дитиною змісту опрацьованого твору можливі різні форми роботи. З їх допомогою удосконалюються психічні процеси, зорові відчуття та сприймання, емоційна сфера.

Так, наприклад, працюючи над змістом текстів у 2-4 класах, доцільно використати творчі вправи:

1. До оповідання Олега Буценка «Айстри» в 3 класі [3, с.60]:
 - дослідницька діяльність (розповідь про перетворення насінини на рослину, встановлення елементарних зв'язків у природі; догляд за висіяною насіниною, спостереження за паростком);
 - дидактична гра «З якої квітки пелюстки?»;
 - логічна гра-пазл «Склади квітку» (додаток 3);
 - логопедична зарядка «Жоржина» (додаток 4).

2. До оповідання Василя Сухомлинського «Хлопчик хотів приголубити сніжинку» в 3 класі [3, с.90]:

- гра-імітація «Сніжинка» (додаток 5);
- аплікація «Сніжинка» з білих серветок;
- вирізання витинанки «Сніжинка»;
- вправа-емпатія «Моя сніжинка»;
- дихальна гімнастика «Подуй на сніжинку».

3. До вірша Галини Демченко «Білочка» в 3 класі [3, с.109]:

- опис білочки з використанням м'якої іграшки;
- рухлива гра «Ми – маленькі білченята» (різні види стрибків);
- ліплення «Пригости білочку горішком»;
- поетична вправа «Заверши рядок»;
- інтелектуальна вправа «Прочитаю-порівняй» за сюжетом вірша Ліни Костенко «Білочка восени» [3, с.52].

4. До вірша Марії Пономаренко «Літо з сонечком удвох» в 2 класі (асоціативна гра «Овочева грядка») (додаток 6) [16, с.19].

5. До вірша Наталки Поклад «Прапор» в 2 класі [16, с.90] чи Марії Хоросницької «Прапорець» у 3 класі (аплікація з тканини «Прапор України») [3, с.122].

6. До вірша Максима Рильського «Новорічна ялинка» в 2 класі (креативна образотворча діяльність: складання методом колажу власної композиції «Новий рік іде землею») [16, с.138].

7. До вірша Катерини Перелісної «Любій матусі» в 2 класі [16, с.191] та вірша Ірини Жиленко «Весна і мама» в 3 класі [3, с.164]:

- креативна образотворча діяльність «Подарунок для мами» (різні техніки аплікації, декоративно-прикладного мистецтва у супроводі тихої музики);
- музичний калейдоскоп (прослуховування добірки пісень про маму) (СД-додаток 1).

2. До оповідання Івана Сенченка «Хліб святий» у 2 класі [16, с.107] та оповідання Тамари Коломієць «Хліб» у 3 класі [3, с.47]:

- креативна мовленнєва діяльність «Звідки хліб до нас прийшов» (скласти розповідь з опорою на схему);
- дегустація різновидів хліба (пшеничний, житній, ячмінний, висівковий, гречаний);
- логопедична зарядка «Окрайчик» за віршем Марії Чепурної (вправляти дитину у вимові звуків [з], [ч], [ш], [ц], [р]) (додаток 7);
- прослуховування добірки пісень про хліб (СД-додаток 2).

З метою розвитку в особливої дитини уважності, мислення, загальної культури мовлення, сприяння формуванню граматичних навичок вчитель може використовувати спеціально розроблені цікаві вправи:

- вправа «Вставити слова» (до оповідання Василя Сухомлинського «Пихатий півень» у 2 класі) (додаток 8) [16, с.42];
- вправа «Знайти кінцівки речень» (до тексту «Літо» у 3 класі) (додаток 9);
- вправа «Читання вірша за стрілками» (Леонід Глібов «Літо» в 3 класі) (додаток 10) [3, с.187].

Під час роботи над оповіданням Василя Сухомлинського «Як білочка дятла врятувала» у 2 класі та казкою «Дружба» у 3 класі можна використати нестандартний тренажер – коротке незакінчене речення з ланцюжком слів-доповнень та малюнком. Дитина читає, розглядає малюнки і добирає до речення таке слово, яке б відповідало змісту (додаток 11) [16, с.155], [3, с.68].

Згідно навчальної програми для підготовчих, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей з української мови учні читають напам'ять віршовані твори. До вивчення віршів напам'ять необхідно підходити індивідуально, з урахуванням фізіологічних можливостей та психічних особливостей дитини. На допомогу учню прийде метод піктограм (замість слів – малюнки). Застосовувати наочні схеми можна в

різних видах діяльності. Наприклад, під час вивчення вірша Івана Франка «Дрімають села» у 4 класі (додаток 12) [9, с.6].

Позакласне читання – складова частина читання й розвитку мовлення. Воно розпочинається паралельно з навчанням грамоти і готує молодших школярів до самостійного читання. Його мета – ознайомлювати учнів з різноманітною дитячою літературою, формувати інтерес до книжки, виховувати позитивне ставлення до самостійного читання.

Складовою частиною навчання рідної мови у початкових класах є вдосконалення в учнів графічних навичок: писати букви та їх сполучення. Робота над формуванням граматичних знань у молодших класах проводиться, практично, без заучування теоретичних положень та абстрактних понять. Засвоєння граматики та правопису відбувається за допомогою різних вправ.

Для відпрацювання мовних узагальнень та мовленнєвого тренування використовуються види підготовчих вправ: логічні, мовні та мовленнєві.

Логічні:

- групування предметів за логічними групами (Груша, яблуко, вишня – це...);
- класифікація предметів за їх ознаками, місцезнаходженням (З паперу зроблені...);
- виключення третього зайвого та співвіднесення предметів за певною родовою групою (Стіл, стілець, зошит);
- порівняння предметів за їх ознаками, діями (Кішка нявчить, а собака гавкає);
- відгадування предмета за його ознаками, діями (Білий, пухнастий, легкий, холодний – це...);
- розрізнення одного та багатьох предметів (Це – дерево, а це –...).

Цінність логічних вправ у тому, що вони сприяють правильному відображенню у мовленні ознак та зв'язків між явищами та предметами довкілля, роблять використання мовленнєвих одиниць більш точними, розвивають мислення.

Мовленнєві вправи включають завдання, які потребують безпосереднього спостереження та узагальнення мовних ознак, використання у мовленні учнями правильних словоформ та речень.

В залежності від того, над яким матеріалом працюють учні, зазначені вправи поділяються на:

- фонетичні:
 - порівняння слів за їх звуковим складом (мишка – миска, сон – сом);
 - порівняння звукового та буквенного складу слів (кінь –4б., 3 зв.);
- словотворчі:
 - добір споріднених слів;
 - утворення від однієї частини мови інших частин за зразком або запитанням (скло – скляний);
- лексичні – учні знайомляться з основними лексико-граматичними розрядами слів, а також з окремими лексикологічними поняттями: синонімами, антонімами, багатозначними словами (без тлумачення термінів);
- морфологічні:
 - класифікація слів за їх ознакою (відповіді на запитання: хто? що? який?, що робить?);
 - утворення множини: (книга – книги), форм оцінки з опорою на наочність (хата – хатинка– хатка, синій – синенький);
- синтаксичні:
 - утворення словосполучень (рясний дощ, йшов швидко, гірко плаче);
 - складання простих речень;
 - побудова тексту за допомогою вчителя.

Провідним в 1-2 класах є розділ «Звуки та букви». Його складність обумовлює типові труднощі, які проявляються в учнів на письмі:

- в оволодінні написанням слів, які складаються з 3-х або більше складів;
- в оволодінні написанням слів зі збігом приголосних;
- в оволодінні зображенням окремих букв, у розрізненні їх за схожістю написання;
- в недостатній диференціації на письмі схожих звуків (дзвінких та глухих, твердих та м'яких, свистячих та шиплячих тощо);
- у позначенні йотованих, коли вони позначають два звуки; у позначенні м'якості приголосних;
- у написанні слів з апострофом (пір'я, сім'я);
- у подвоєному написанні м'яких приголосних (насіння, сміття);
- у написанні слів зі сполученнями ьо, йо (Йосип, льон).

З метою цікавого надання дітям первинного поняття про фонологічну будову слова можна використовувати серію ігор «Одягни звук» (додаток 13) [21, с.8].

На уроках української мови чи під час індивідуальної роботи з дітьми, які мають порушення фонематичного слуху, доцільно використовувати гру «Грамотійчики» (додаток 14) [26, с.25, 39].

Вивчаючи розділ «Слово» в 2-3 класах, учні знайомляться зі словами, які позначають назви, дії, ознаки предметів. У 4 класі – поширюють знання про іменник, дієслово та прикметник; знайомляться із спорідненими словами, будовою слова (частково).

Для кращого запам'ятовування правопису окремих слів на допомогу вчителю придуть картки для малюнкових диктантів, на яких дібрані малюнки із зображенням тварин, рослин, предметів, що добре знайомі дітям молодшого шкільного віку. Під час проведення

такого виду роботи вчитель не вимовляє слово, а показує відповідний малюнок. Для перевірки правильності написання педагог демонструє слово, яке написано на звороті. Малюнкові диктанти мобілізують увагу, мислення, пам'ять молодших школярів.

Активним засобом формування у дітей поняття про слова-назви предметів (іменники), слова-назви ознак предметів (прикметники), слова-назви дій предметів (дієслова) є ігровий матеріал. Цікавими для учнів є ігри «Хто? Що?», «Комплімент» (додатки 15,16).

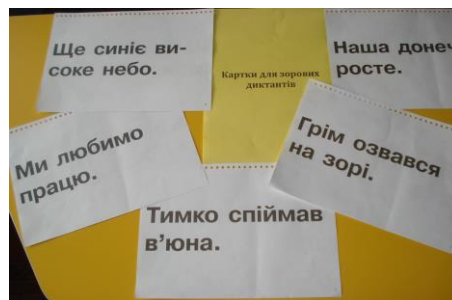

Відомості про речення учні починають отримувати з 1 класу. Завдання української мови у 2 та 3 класах при вивченні цієї теми – виробити в учнів вміння виділяти речення з тексту, а також практично ознайомити їх з будовою простого речення. Доцільно використати наступні вправи:

- виділення речень з тексту за завданням вчителя (Знайти та прочитати речення, в якому говориться про хмари, вітер, про дощ);
- складання учнями речень на основі дій, що демонструються, за малюнками, на задані вчителем теми (Скласти речення, в якому говориться про грозу, про зайчика);
- розчленування суцільного тексту на речення (Велика хмара небо криє, ласкаве сонце не блищить, шалений вітер у полі виє, тривалий дощик моросить...).

Цікавим нестандартним в роботі над реченням і текстом є використання мнемотехніки як дидактичного матеріалу. Різноманітні прийоми мнемотехніки дають змогу впорядкувати складну інформацію, розташувати її в певній послідовності. Діти засвоюють потрібну інформацію значно краще та запам'ятовують на тривалий термін, а пригадування не викликає значних зусиль. Наприклад, за допомогою мнемодоріжок діти легко навчаються будувати прості поширені речення, а за допомогою мнемотаблиць скласти текст (додатки 17,18).

Одна з найбільш успішних систем роботи над вдосконаленням навичок читання й орфографічних вмінь є комплект зорових диктантів І.Федоренка. В результаті систематичного використання на уроках таких вправ діти легше осмислюють зміст речень, швидше опановують навички читання і грамотного письма.

Таким чином, можемо говорити про те, що робота вчителя є складною комплексною педагогічною проблемою, має різні підходи, зміст і практику організації.

На всіх етапах вивчення рідної мови велике значення має спільна робота вчителя з логопедом. Щоденне проведення артикуляційної гімнастики, яка включає вправи на зміцнення м'язів артикуляційного апарату, правильну вимову звуків, складів, слів, вивчення віршиків з певним звуком, постійну вимогу чіткої вимови звуків з перших днів навчання дітей у школі, що створюють основу для подолання мовних недоліків.

Так, під час роботи над правильною постановкою дихання доречно виконувати дихальну гімнастику, а саме такі вправи: задути свічку, здути пір'їнку, надути повітряні кульки, погудіти, як пароплав, зобразити свист вітру, дмухнути на квітку, загадуючи бажання, імітувати розігрівання чайника, пити чай (ситуації: чай дуже гарячий, чай смачний, чай несолодкий). Взимку діти гріють руки, свистять, як вітер, здувають сніжинки з рукавиці чи з долоньки, зігрівають пташку, дмухають на замерзле вікно; восени разом із вітром зривають листячко з дерев, а навесні – зігрівають маленького жучка або першу квітку. Ця гімнастика сприяє розвитку вміння регулювати своє дихання (не губити закінчення слів, не робити вдих на півслові, не замовкати до кінця речення) (додаток 19).

Відомий психолог Л.Виготський зазначав, що наукові поняття не засвоюються і не заучуються дитиною, а виникають і формуються за допомогою величезного напруження її власної думки. Саме тому одним із шляхів прискорення процесу пізнання є використання інноваційних технологій, елементи яких можна впроваджувати в роботу з дітьми з особливими освітніми потребами. Застосування таких методик сприяє збагаченню і розвитку життєвої компетентності дитини. Ефективним є використання:

- методики М.Зайцева з логодоповненнями у поєднанні з іншими методами та прийомами (складових картинок і проспівок);
- методики раннього розвитку Гленна Домана;
- методики ейдетики;
- теорії розв'язання винахідницьких завдань.

Провідним видом діяльності в початкових класах є гра, як метод терапевтичного впливу на дітей – ігротерапія. Вона застосовується не тільки в корекційних, але й в діагностичних, профілактичних та розвивальних цілях. Розрізняють дві форми ігротерапії: індивідуальну та групову.

Можна використовувати різний ігровий матеріал: іграшки з реального життя (фігурки тваринок, муляжі фруктів і овочів тощо), іграшки, які допомагають вивільнити агресію (м'які подушечки, барабан, мішечок-крикунець тощо), матеріали для самовираження та ослаблення емоцій (вода, пісок, кольорові олівці, музичні інструменти), будівельні ігри-вправи.

Актуальним на сучасному етапі розвитку освіти є використання різних видів арт-терапії, як форми психотерапії, заснованої на мистецтві та творчій діяльності, що використовується як засіб спілкування педагога з дітьми на символічному рівні. Важливим є використання всіх 5 відчуттів: слуху, нюху,

дотику, зору, смаку. Саме з їх допомогою дитина краще запам'ятовує та сприймає інформацію.

В роботі з дітьми з особливими освітніми потребами можна використовувати такі види арт-терапії:

- хромотерапію – терапевтичний вплив кольору на організм дитини;
- музикотерапію – вплив музики на людину;
- імаготерапію – театралізацію, яка включає в себе лялькотерапію та казкотерапію;
- пісочну терапію – гру з піском, як спосіб розвитку дитини;
- гудзикотерапію – метод, що активізує сенсоперцептивні, психомоторні, емоційно-вольові, пізнавальні процеси;
- Су-Джок-терапію – метод роботи з дітьми з порушеннями мовлення шляхом впливу на активні точки, розташовані на кистях рук, спеціальними масажними кулями (Су-Джок масажерами), що сприяють підвищенню фізичної і розумової працездатності дітей;
- ізотерапію – як зображувальну творчість, яка розвиває чуттєво-рухову координацію;
- танцювальну терапію;
- роботу з пластичними матеріалами (глиною, пластиліном, солоним тістом, холодною порцеляною).

Правильне виконання вправ і технік арт-терапії сприяє:

- розвитку самоаналізу, кращому розумінню дитиною своєї поведінки;
- гармонізації емоційного стану;
- вирішенню внутрішніх конфліктів;
- розвитку емоційно-вольової сфери, розумінню власних емоційних почуттів і станів.

Отже, для педагогів важливим є пошук універсальних форм, методів і прийомів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Залучення до загальноосвітніх навчальних закладів таких дітей вимагає від усіх учасників освітнього процесу певного перегляду традиційних поглядів щодо методів і прийомів навчання і виховання особливих дітей.

3.2. Особливості вивчення математики

Метою освітньої галузі «Математика» є формування предметної математичної та ключових компетентностей, необхідних для самореалізації учнів у сучасному світі. Для досягнення цієї мети в Державному стандарті початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами передбачається формування інтересу до вивчення математики, творчого підходу та емоційно-ціннісного ставлення до виконання математичних завдань, уміння навчатися, здатності застосовувати набуті знання, уміння, навички, способи діяльності, власний досвід у нестандартних ситуаціях з метою розв'язання певних життєво важливих проблем.

Навчання математиці спрямоване на те, щоб:

- формувати в учнів кількісні, просторові і часові уявлення, опанування якими дає їм можливість адаптуватися до життя у суспільстві;
- навчити виконувати арифметичні дії;
- ознайомити з найпростішими величинами та одиницями їх вимірювання;
- навчити застосовувати набуті знання й уміння під час розв'язування арифметичних задач;
- креслити прямі лінії, відрізки, будувати прості геометричні фігури.

Уроки математики повинні мати практичну спрямованість і бути пов'язаними з іншими навчальними предметами, готувати учнів з особливими освітніми потребами до оволодіння життєвими компетентностями.

Навчальний матеріал необхідно подавати учням з урахуванням принципу концентричності із дотриманням дидактичних вимог доступності,

послідовності, науковості, системності навчання; оптимально пристосовувати до індивідуальних особливостей кожного учня.

Оволодіння математичними знаннями відбувається поступово, нумерація чисел, складність арифметичних дій в кожному концентрі розширюється. При такому розташуванні матеріалу школярі знайомляться з числами, діями та їх властивостями, доступними на даному етапі їхньому розумінню. В кожному концентрі поряд з вивченням нового матеріалу відбувається повторення вже опрацьованого.

Вивчення чисел першого десятка і дій над ними є основою формування в учнів цілісної системи математичних знань, умінь та навичок. Без чіткого усвідомлення цього матеріалу переходити до наступних концентрів недоцільно. Робота над першим десятком розпочинається з пропедевтичного періоду, змістом якого є формування у дітей дочислових уявлень, які є основою для засвоєння натуральних чисел. Навчання передбачає формування в учнів дій з предметами, спрямованими на об'єднання множин, вилучення частини множини, поділ множин на рівні частини та інші предметно-практичні дії, що дозволяють підготувати школярів до засвоєння таких абстрактних математичних понять як число і величина.

Одним із важливих прийомів навчання є порівняння, оскільки більшість математичних уявлень і понять мають взаємообернений характер. Їх засвоєння можливе лише за умови опанування способами знаходження подібностей та відмінностей, виділення суттєвих ознак, абстрагування від несуттєвих, використання прийомів класифікації та диференціації, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між поняттями.

Під час ознайомлення школярів із нумерацією чисел у межах першого десятка розглядається утворення кожного числа шляхом прилічування одиниці (крім числа і цифри 1), відлічування одиниці з наступного, позначення його цифрою, прямим і зворотним рахунком у межах даного числа, співвіднесення предметної сукупності, числа і цифри, визначення місця числа у натуральному

ряді. При цьому числа порівнюються, вивчається їхній склад, відрізок числового ряду, з ними виконуються дії додавання та віднімання, розв'язуються прості арифметичні задачі на знаходження суми та остачі.

Організація роботи на даному етапі передбачає використання значної кількості наочних посібників, оскільки практично кожне нове число або математичне поняття, яке формується у школярів, необхідно унаочнити. При ознайомленні учнів з цифрами кожна з них, за правилами ейдетики, можна перетворити на образ, який вона нагадує (додаток 20).

З арифметичними діями додавання та віднімання, а також знаками цих дій учні знайомляться при вивченні числа і цифри 2. Засвоєння арифметичних дій проходить не ізольовано від вивчення нумерації, а відбувається в комплексі. При цьому школярів спочатку ознайомлюють з додаванням, а потім з аналогічними випадками віднімання, з монетами, вартість яких не перевищує 10 к., вчать користуватися лінійкою.

На допомогу вчителю прийде лічильний матеріал, тренажер для письма цифр, абак для навчання рахунку, навчально-ігрова методика відомого педагога Георгія Кандибури, засновника дитячого Центру розвитку «Абетка життєвого успіху».

У цей період учні розв'язують прості арифметичні задачі, які є важливим засобом формування багатьох математичних понять. Для кращого сприймання умови задачі учнями вчитель повинен залучати не лише їхні слухові, але й зорові і навіть кінестетичні аналізатори. Задачу потрібно ілюструвати, використовуючи предмети оточуючої дійсності, іграшки, природний матеріал, казку тощо.

Вивчення чисел другого десятка і дій над ними починається в 2 класі і закінчується в 3 класі. В процесі вивчення нумерації чисел другого десятка увага звертається на утворення чисел, на засвоєння учнями назв чисел, їх десяткового складу, формування вміння співвідносити число з певною кількістю предметів, порівнювати числа у числовому ряді.

Усна і письмова нумерація вивчається одночасно. При вивченні чисел в межах 20 учні вперше знайомляться із значенням місця цифри у числі, в них формується уявлення про одноцифрові та двоцифрові числа.

Вивчення дій додавання та віднімання здійснюється згідно навчальної програми для підготовчого, 1-5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей послідовно [15, с.3].

В процесі вивчення додавання та віднімання в межах 20 учні навчаються практично користуватися переставною властивістю додавання, продовжують знайомитися з розв'язуванням простих арифметичних задач на знаходження суми та остачі, а також із задачами на збільшення і зменшення числа на декілька одиниць.

Нумерацію чисел і арифметичні дії з ними в межах 100 учні вивчають протягом 3-4 класів. Під час вивчення цього матеріалу особлива увага звертається на нумерацію круглих десятків, а також чисел від 21-99. На допомогу прийде гра-посібник «Навчання рахунку до ста за методикою М.Зайцева».

Навчання учнів додаванню та відніманню чисел в межах 100 проводиться з наростанням ступеня складності. У цей період новим для школярів є поняття про прийоми додавання та віднімання двоцифрових чисел. Формування усвідомленого виконання операцій над цими числами організовується у певній послідовності: спочатку розглядається обчислення прикладів без переходу, а потім з переходом через розряд.

Під час вивчення додавання та віднімання в межах 100 учні розв'язують приклади з круглими дужками. Використання таких прикладів розпочинається з 3 класу.

Одночасно з вивченням чисел учні продовжують працювати з величинами (вартість, довжина, маса, місткість, час) та одиницями їх вимірювання. Основою для оволодіння прийомами вимірювання за величинами є ті доматематичні уявлення, якими учні оволодівають у 1 класі. На цьому етапі роботи формування вмінь та навичок носить практичний характер та передбачає використання тренувальних вправ з роздавальним матеріалом для кожного учня.

При вивченні чисел в межах 100 учні вивчають табличне множення та ділення. Вивчення зазначених арифметичних дій починається у 4 класі (учні вивчають множення чисел 2, 3 і відповідні випадки ділення на рівні частини).

Вивчення множення та ділення проводиться паралельно: за таблицею множення одного числа розглядається відповідний випадок ділення. Такий порядок оволодіння даною темою, з одного боку, сприяє кращому запам'ятовуванню учнями результатів таблиці множення, з іншого – полегшує вивчення ділення.

Засвоєння таблиць множення та ділення є досить тривалим процесом, тому варто дозволяти учням користуватися готовими таблицями протягом всього часу вивчення множення та ділення. Щоб навчання було цікавим, слід використовувати різноманітні ігрові технології, урізноманітнювати вправи для усних обчислень (додаток 21).

З першого класу учнів ознайомлюють з поняттям «задача» і двома її типами на знаходження суми і остачі. Формуванню у школярів поняття «задача» передують організація вчителем системи вправ з виконання операцій над множинами, що в значній мірі забезпечує чітке усвідомлення учнями суті дій додавання та віднімання. Прості арифметичні задачі є складовою частиною складених задач,

тому формування вмінь розв'язувати прості задачі готує школярів до розв'язання складених.

Особлива увага звертається на розуміння учнями ситуації, яка описується в задачі, встановлення залежностей між числовими даними і шуканим. Для цього проводиться робота над змістом задачі, яка передбачає розбір незрозумілих слів чи виразів в тексті, запис умови, повторення її за запитаннями. Усно складається послідовність дій і учні приступають до запису розв'язку задачі, який здійснюється у різних формах.

При навчанні розв'язуванню задач необхідно використовувати наочний і дидактичний матеріал, схеми (додатки 22,23).

На уроках математики в початкових класах вивчають геометричний матеріал. Формування геометричних уявлень відіграє значну роль у розвитку вмінь орієнтуватися у просторі, в корекції моторики, а також розвитку таких психічних функцій як мислення, пам'ять, увага, уявлення, спостережливість, мовлення). В процесі вивчення геометричного матеріалу навчить логічно думати, виділяти та створювати геометричні фігури стародавня гра «Танграм».

Поряд з формуванням основних математичних понять, вивченням властивостей чисел і законів арифметичних дій важливе місце на уроках математики займає формування в учнів обчислювальних навичок. Усна лічба у вигляді ребусів, кросвордів, математичних загадок, віршованих лічилок сприяє закріпленню знань і забезпечує швидку їх перевірку, а також розвиває пізнавальні здібності учнів. Вправи з усної лічби урізноманітнюють уроки математики і роблять їх цікавими для школярів (додатки 24, 25).

Зважаючи на особливості пізнавальної діяльності дітей з інтелектуальною недостатністю, у процесі навчання математики потрібно прагнути досягнення єдності між словом, практичною діяльністю і наочністю. Комплексне

використання різних методів і прийомів дає змогу більш повно вирішувати завдання кожного уроку математики.

3.3. Особливості пізнавальної діяльності учнів на уроках природознавства

Природа – невичерпне джерело духовного збагачення і розумового розвитку особливих дітей. Нескінченно різноманітний світ природи пробуджує у дітей живе зацікавлення, допитливість, спонукає їх до гри, трудової, художньої та інших видів дитячої діяльності. Курс природознавства у початковій школі є першою сходинкою до ознайомлення учнів з навколишнім світом.

Вивчення цього предмету передбачає формування природознавчої компетентності учнів шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу, усвідомлення школярами своєї приналежності до природи і суспільства, створення елементарної бази для засвоєння учнями, відповідно до їх вікових особливостей, традицій і звичаїв українського народу, способів навчально-пізнавальної діяльності, розвитку ціннісних орієнтацій у різних сферах життєдіяльності та природоохоронної практики.

Добір навчального матеріалу з природознавства здійснюється на основі врахування загальнодидактичних принципів навчання, передусім принципів достатності та доступності матеріалу для сприймання та засвоєння учнями.

Ефективність засвоєння знань молодшими школярами досягається за допомогою методів, які використовуються у природничих науках: проведення спостережень, дослідів, практичних робіт, демонстрації натуральних об'єктів.

Умовами формування пізнавальних інтересів молодших школярів є:

- розуміння дитиною змісту і значення матеріалу;
- новизна у змісті навчання;
- використання оптимальної системи тренувальних, творчих, пізнавальних та інших завдань;
- практична спрямованість матеріалу;
- самостійність дітей у їхній діяльності;
- висока ефективність кожного уроку [7, с.37].

Досягнення завдань курсу природознавства здійснюється в процесі навчання за певними напрямками:

- людинознавчий;
- природознавчий;
- суспільствознавчий [27, с.2].

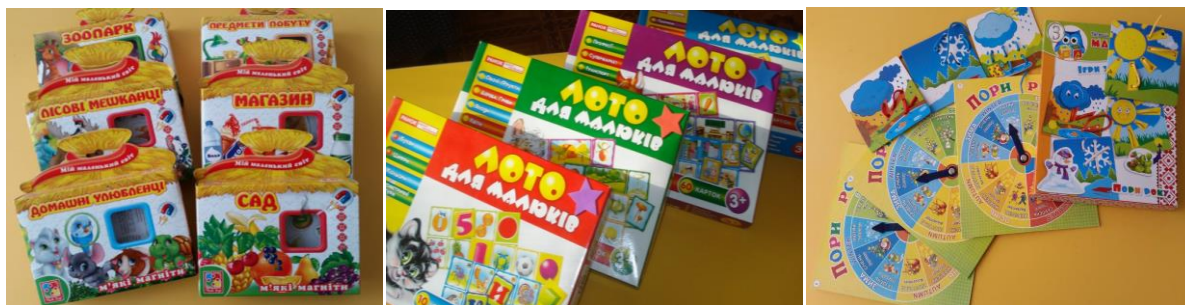
Людинознавчий напрям спрямований на формування у школярів умінь орієнтуватись у світі людей, уявлень про правила поведінки у родині, поваги до батьків та однолітків, вмінь учнів спілкуватися в спільній навчально-пізнавальній, ігровій і побутовій діяльності з дорослим та іншими дітьми. З метою розвитку пізнавальних здібностей дітей можна використати метод схем-моделей, ефективність якого полягає у відповідності особливостям наочно-образного мислення молодших школярів, оскільки метод побудовано на образних (схематичних) малюнках предметів або дій, що слугують для дітей зоровою опорою, підказкою (додаток 2б).

Природознавчий напрям спрямований на формування у школярів уявлень про об'єкти та явища природи, прищеплення навичок культурної поведінки в навколишньому середовищі й передбачає формування в дітей вміння орієнтуватися у різноманітності рослинного і тваринного світу, в сезонних змінах у природі. Даний напрям представлений навчальними темами: об'єкти неживої природи, частини доби, погода, пори року, жива природа. Процес пізнавальної діяльності в учнів полегшується завдяки наявності конкретного об'єкту або його зображення шляхом спеціально дібраних вправ та роздавального матеріалу.

Зміст суспільствознавчого напрямку спрямований на формування у школярів уявлень про рідний край, місто, в якому живеш, про символи України, ознайомлення з національними традиціями, звичаями і представлений навчальними темами: Батьківщина, символіка країни, рідний край тощо.

Ефективне навчання неможливе без пошуків шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів. Діти повинні не тільки засвоїти певний обсяг знань, але й навчитися спостерігати, порівнювати, міркувати. А досягти цього можна лише

засобами, що активізують пізнавальну діяльність, зокрема, використовувати на уроках інтерактивні технології, дидактичні ігри, завдання творчого характеру, загадки, кросворди, вікторини, ребуси, лото, ігрові ситуації, нестандартні завдання тощо (додаток 27, 28).

Надзвичайно ефективний та максимально наближений до реальності спосіб вивчення природи, спостереження за певними природними об'єктами, явищами, змінами в природі є екскурсія.

Світового визнання здобув досвід В.Сухомлинського, який проводив уроки милування «під блакитним небом», що за технологією проведення відрізняються від шкільних уроків та навчальних екскурсій. Їх доречно проводити один раз на місяць, непомітно пов'язуючи зі своєрідним станом природи: листопадом, першим снігом, інеєм, веселкою.

У педагогічній системі, розробленій і впровадженій В.Сухомлинським, була здійснена інтеграція процесів навчання і виховання на основі спостережень за природними явищами. Природне довкілля є «вічним джерелом дитячого розуму, фантазії, словесної творчості». Видатний педагог прагнув, щоб яскраві образи рідної землі живили свідомість дитини впродовж усіх років навчання, щоб закони мислення вперше розкривалися не перед класною дошкою, а серед луків, полів, біля річки, у шкільному саду.

На сучасному етапі розвитку української школи як один із напрямків методичного збагачення уроку в початкових класах є інтегроване навчання, яке спрямоване на поглиблення взаємозв'язків та взаємозалежностей між об'єктами, фактами, явищами. Ще Я.Коменський акцентував увагу на необхідності «завжди і всюди брати все, що пов'язано одне з одним».

У випадку, коли програмовий матеріал різних навчальних предметів дозволяє інтегрувати його в межах одного навчального дня, можна організувати «тематичний день», коли всі уроки за розкладом спрямовані на реалізацію єдиної навчальної мети, що знаходить логічне продовження у виховному заході з метою посилення міжпредметних зв'язків (додаток 29).

Під час роботи з дітьми на уроках природознавства можна використовувати теорію розв'язування винахідницьких завдань (ТРВЗ), автором якої є винахідник, письменник-фантаст Генріх Альтшуллер (додаток 30).

Вивчення природознавства вирішує спільні навчальні та виховні завдання, що сприяють всебічному розвитку особистості учня, корекції його пізнавальної та особистісної сфери за умови здійснення індивідуального диференційованого підходу.

Навчальний матеріал з природознавства має бути близьким до соціального і практичного досвіду дітей з особливими освітніми потребами молодшого шкільного віку та повинен забезпечувати їх соціалізацію й інтеграцію у природне оточення.

РОЗДІЛ 4. ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ ЗАСОБАМИ ЛІПЛЕННЯ

Сучасна школа намагається здійснити гармонійний розвиток особистості. Важливий шлях такого розвитку – заняття на уроках трудового навчання і, насамперед, творча діяльність. Здатність до творчості є однією з найбільш важливих умов для успішного самовираження особистості, її всебічної самореалізації та адаптації в сучасному світі. Виготовляючи вироби, учні оздоблюють їх, перетворюють із простих і буденних в унікальні художні витвори.

З метою відновлення втрачених функцій у дітей з порушенням інтелектуального розвитку, корекції в них первинних і вторинних порушень, розвитку функцій збережених аналізаторів, формування компенсаторних навичок, що сприяють реабілітації, соціально-трудої адаптації, інтеграції дітей у суспільство, вчитель здійснює пошук більш ефективних шляхів формування знань, які враховували б реальні можливості учнів з особливими освітніми потребами.

Відповідно до поглядів Л.Виготського, С.Рубінштейна, А.Леонтьєва та інших видатних психологів психіка людини найбільш активно змінюється і перебудовується в процесі діяльності. Ліплення включає в себе багато компонентів психічних процесів і, у зв'язку з цим, її слід вважати важливим чинником формування особистості. Для того, щоб виліпити предмет, його необхідно добре розглянути, визначити його форму, будову, характерні деталі, колір, положення в просторі. Вимога передати в роботі схожість з зображуваним об'єктом змушує школяра помічати в ньому такі властивості та особливості, які, як правило, не стають об'єктом уваги при пасивному спостереженні. У ході цілеспрямованих занять ліпленням учні починають краще проводити порівняння, легше встановлювати схожість і відмінність предметів, взаємозв'язок між цілим і його частинами. Ліплення сприяє розвитку у дітей аналітико-синтетичної функції мислення.

Завдяки своїй доступності, наочності і конкретності вираження ліплення наближається до гри. Художнє ліплення дозволяє вирішити багато завдань: формування необхідних навичок самообслуговування, розвиток практичної діяльності, дрібної моторики; сприяє естетичному, моральному вихованню, розширенню кругозору дитини, розвиває художній смак. Учні радіють тому, що вони виліпили, що з цим виробом можна грати або прикрасити ним клас чи будинок. Такі роботи вони виконують індивідуально чи колективно. Діти починають розуміти красу спільної праці і можливість зробити приємне та корисне для інших.

Безпосередньо перед заняттям педагогу потрібно приготувати все необхідне, виліпити зразок виробу, який виконуватимуть діти. У першій частині заняття потрібно повідомити дітям, чим і як вони будуть займатися. Пояснення повинно бути емоційним, щоб викликати у дітей інтерес до заняття, створити творчу атмосферу. Наочний матеріал має бути яскравим, доступним і доцільним. Друга частина – це безпосередньо робота над виконанням завдання. Виконуючи роботу, вчитель уточнює способи її вирішення, передбачає можливі труднощі, пояснює послідовність виготовлення виробу. Одним із найважливіших компонентів заняття є аналіз виконаних робіт. Перегляд створених дітьми виробів має велике виховне і навчальне значення. Як правило, після кожного заняття організовується виставка робіт. Це стимулює учнів до подальшої активної роботи з ліплення.

Заняття починається з бесіди. Її мета – викликати в пам'яті дітей раніше сприйняті образи і викликати інтерес до роботи. Розповідь повинна бути емоційно забарвленою та змістовною. Для дітей з порушеннями психофізичного розвитку найбільш прийнятний спосіб – поєднання наочних і словесних методів та прийомів навчання.

Під час занять з ліплення надзвичайно важливим є використання наочних методів і прийомів: натури, репродукції картин, зразка, відеоматеріалів, розглядання окремих предметів, показ педагогом прийомів ліплення, дитячих

робіт. Потрібно відзначити деякі особливості ліплення з натури. Натура, насамперед, полегшує роботу пам'яті, так як процес зображення об'єднується зі сприйняттям; допомагає дитині правильно зрозуміти і передати форму, будову предмета, його колір. В якості натури можна використовувати листя, гілки, квіти, плоди (натуральні або муляжі), а також іграшки, що зображують людей, тварин, транспорт тощо. Картини застосовуються, головним чином, для уточнення уявлень дітей про навколишню дійсність і для пояснення засобів та способів зображення. Тому, застосування картини дозволить не тільки забезпечити повторне сприйняття, але і виділити головне, характерне для подальшого зображення. Показ педагогом способів ліплення вчить учнів свідомо створювати потрібну форму на основі їх конкретного досвіду. Він може бути двох видів: показ жестом і показ прийомів ліплення, які обов'язково супроводжуються словесними поясненнями.

В основу всієї системи навчання мистецтву ліплення покладено метод спостереження, так як мистецтво – засіб пізнання і відображення навколишньої дійсності. Від того, наскільки буде розвинене у дітей з інтелектуальною недостатністю вміння спостерігати, встановлювати зв'язки між явищами навколишнього життя, виділяти загальне та індивідуальне, залежить успіх розвитку їх творчих здібностей.

У процесі навчання ліпленню діти опановують навички користування матеріалом. Одним із основних практичних методів є вправи в засвоєнні технічних умінь. Так, засвоюючи зображення круглої форми (прийом скочування) діти ліплять м'ячі, апельсини та інші предмети такої ж форми. При виготовленні посуду (тарілка, піала) потрібні такі технічні прийоми, як скочування, сплющування, доробка пальцями для отримання більш точної форми. Для виготовлення бублика використовуються такі прийоми: розкочування, згинання із з'єднанням кінців, згинання зі сплетінням.

Діти з порушенням психофізичного розвитку погано володіють своїми рухами і часто не знають, який рух потрібно для виліплювання тієї чи іншої

форми. Ефективним є такий прийом, коли педагог робить певні рухи разом з дитиною, ведучи його руку. Необхідно дитині дати можливість відчувати цей рух.

При оцінці готових робіт використовується показ і аналіз дитячих виробів в якості прийому, що допомагає дітям зрозуміти досягнення і помилки в ліпленні. Аналіз може бути як колективний, так і індивідуальний. Це залежить від характеру та особливостей дітей.

На заняттях з ліплення можна використовувати такі пластичні матеріали: солоне тісто, пластилін, глина, пластика, холодна порцеляна. Якщо робота з пластиліном і солоним тістом досить добре відома педагогам, то відносно глини, пластики і холодної порцеляни цього сказати не можна. А між іншим, холодна порцеляна багатьма своїми якостями вигідно відрізняється від пластиліну та солоного тіста, тому з нею легше і простіше працювати. Холодною порцеляною називають особливу суміш із кукурудзяного крохмалю, клею, масла і гліцерину, яка використовується для художнього ліплення. На даний час холодна порцеляна – це, мабуть, найдешевший, дуже зручний і абсолютно нешкідливий матеріал для ліплення. З нього зручно робити дрібні деталі, у нього гладка однорідна текстура, він неймовірно пластичний і зручний у використанні (додаток 31).

Холодна порцеляна при застиганні стає твердою, що є безсумнівним плюсом. Готові вироби будуть сохнути декілька днів. Якщо після роботи залишилася якась частина маси для ліплення, її не потрібно викидати, вона прекрасно збережеться в холодильнику в закритому контейнері.

З холодної порцеляни можна зліпити все, що завгодно, оскільки цей матеріал дає дуже великий простір фантазії: передати природну красу квітів, виготовити декоративні фігури тварин, птахів, людей, зліпити посуд, зробити різні прикраси, зімітувати кулінарні страви (торти, кекси, тістечка). Пропонуємо майстер-класи «Оздоблення кексу та торта квітами з холодної порцеляни» (додатки 32, 33).

Навчаючись ліпити, у дітей розвиваються важливі професійні здібності та навички. Дитина має можливість пов'язати свою долю з багатьма професіями, а саме: скульптор, виробник художніх виробів з кераміки, гончар, флорист, кондитер.

На часі більшим попитом користуються професії кондитера та флориста, для яких необхідно володіти навичками ліплення. Флористи займаються складанням ексклюзивних і оригінальних букетів, оформленням кімнат, офісів, посуду тощо. Створюють квіткові композиції, використовуючи не тільки живі квіти, а й квіти, виготовлені у різноманітних техніках та з різних матеріалів.

Кондитери створюють кондитерські вироби, десерти, готують різні види тіста, кремів, начинок; прикрашають продукцію мальованими візерунками, орнаментами, зліпленими фігурками (з мастики, цукрової маси). Більша частина робіт виконується вручну за допомогою спеціальних інструментів, перетворюючи професію кондитера в мистецтво.

На уроках трудового навчання велике значення надається професійній орієнтації дітей. Як відомо, найбільш правильному вибору професії сприяє практична діяльність. Тільки спробувавши свої сили на практиці, можна говорити, наскільки подобається робота.

РОЗДІЛ 5. ЛІКУВАЛЬНА ФІЗКУЛЬТУРА ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ.

Враховуючи особливості дітей з психофізичними вадами, слід зазначити, що уроки лікувальної фізкультури є однією з необхідних ланок у навчанні, які допомагають дітям формувати стійкість уваги та інших психічних процесів; сприяють гармонійному фізичному розвитку та коригують деякі фізичні вади; засвоїти знання про гігієну; краще орієнтуватись в навколишньому середовищі.

Вчитель визначає, в якій мірі збережені рухові можливості дітей, діагностує їхні фізичні можливості і формує групи для занять, підбирає відповідні вправи з метою корекції певних порушень.

Заняття проводяться на основі педагогічних принципів навчання: від простого до складного, від відомого до невідомого; принципу індивідуального підбору вправ.

На заняттях з лікувальної фізкультури вчитель використовує різні комплекси вправ:

1. Загальнорозвиваючі вправи – ті, в яких задіяні всі групи м'язів, спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я, схуднення, загальне оздоровлення, підтримання фізичної та розумової працездатності з метою:

- формування правильної постави та корекції її вад;
- розвитку дрібної моторики (вправи з дрібними предметами, гудзиками, прищіпками, малими м'ячами тощо);
- зміцнення м'язів спини, рук та ніг (вправи на тренажерах, гімнастичній стінці);
- зняття психоемоційного навантаження під час навчального процесу (психогімнастика, самомасаж);
- зміцнення м'язів спини, рук та ніг, які здійснюються за допомогою вправ на лавці, килимку, а також вправ з гантелями та ручними еспандерами;

- профілактики плоскостопості та корекції порушень зведення стопи (вправи для ніг за допомогою доріжок, з гантелями; збирання дрібних предметів пальцями ніг);
- розвитку сенсорних еталонів у дитини (вправи з дрібними предметами на розпізнавання кольорів, розмірів та назв предметів; складання кольорової пірамідки; розслаблюючі хвилинки біля сухого дощу та з використанням сухого басейну).

2. Дихальні вправи, які найкраще сприяють профілактиці захворювань органів дихальної системи та ГРЗ (ГРВІ), допомагають розробляти легені. Завдяки правильному диханню внутрішні органи збагачуються киснем, що покращує загальний стан організму, зміцнює здоров'я.

3. Рухливі ігри, міні-естафети, що спрямовані на розвиток уваги, силових якостей, спритності, координації та точності рухів, вміння фантазувати та моделювати, орієнтуватись у просторі.

Вчителям слід усвідомити, що лікувальна фізкультура має великий арсенал засобів для роботи з особливими дітьми:

- пальчикова гімнастика – для концентрації уваги і розвитку мілкої моторики (додаток 34);
- загальнорозвиваючі вправи – для фізичного розвитку дитини;
- комплекси коригуючих вправ – для профілактики і лікування плоскостопості та сколіозу (додаток 35);
- робота на тренажерах і килимках – для корекції фізичних вад;
- рухливі ігри та естафети – для формування позитивних емоцій;
- імітаційні вправи – для пізнання світу.

Заняття з лікувальної фізкультури сприяють:

- створенню міцного м'язового корсету;
- виправленню деформації хребта;
- покращенню функції грудної клітини;
- формуванню правильної постави;

- зміцненню і покращенню роботи всіх органів і систем (дихальної, серцево-судинної тощо);
- профілактиці та лікуванню плоскоступості;
- розвитку дрібної та загальної моторики;
- корекції психоемоційного стану.

Внаслідок ситематичних занять з ЛФК у дітей проявляється цікавість до фізичних вправ, формуються дружні взаємини, виховується організованість та самостійність.

ВИСНОВКИ

Навчання в одному класі дітей різної категорії розвитку та з різними нозологіями є для вчителя доволі проблематичним. Така ситуація вимагає високої педагогічної майстерності, наявності знань із суміжних для педагога галузей дисциплін, зокрема психології особистості дитини; вимагає безупинної роботи над собою, постійного оновлення власних знань, збагачення арсеналу методів та прийомів навчання.

Для того, щоб отримати очікуваний результат, учитель повинен оволодіти необхідними знаннями та навичками:

- ознайомитися з анамнезом, мати уявлення про основні види порушень психофізичного розвитку дитини;
- вивчити стан уваги, стомлюваності, темп роботи дитини;
- враховувати стан слуху, зору, особливості моторики та загального фізичного розвитку учня;
- спостерігати за дитиною та оцінити її розвиток під час занять;
- адаптувати навчальні плани, методика, матеріали до специфічних потреб учнів;
- формувати в дитини досвід стосунків у соціумі, навички адаптації до соціального середовища;
- освітній процес спрямовувати на вироблення в дитини життєво необхідних умінь і навичок, формування трудового досвіду, який потім можна застосовувати в самостійному житті;
- використовувати різноманітні методи і прийоми з метою корекції та компенсації недоліків психофізичного розвитку, дотримуватись дидактичних принципів навчання;

Таким чином, у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами педагогам необхідно враховувати:

1. Діти з інтелектуальною недостатністю, зазвичай, мають слабку пам'ять, тому навчальний матеріал треба подавати невеликими «порціями» і звертати увагу на багаторазове повторення вивченого матеріалу. З цією метою урізноманітнювати

прийоми і види робіт на закріплення вивченого матеріалу, застосовувати дидактичні ігри, і лише тільки після його засвоєння давати складніший новий матеріал.

2. У дітей порушено активну увагу, тому потрібно застосовувати наочний матеріал для її активізації, чергувати види діяльності.

3. У цих дітей переважає конкретно-наочне мислення. На нього й треба спиратися у складанні навчального матеріалу. Для цього слід застосовувати зрозумілу яскраву наочність (предметні картинки, малюнок-схему до задачі, рахунковий матеріал).

4. Діти мають знижений темп роботи та працездатності, тому для них необхідно зменшити обсяг завдань та їх кількість. Складність має бути доступною. Для цього дітям доцільно давати індивідуальні картки із завданням відповідної складності та перфокарти, у які треба лише вставити відповідну орфограму або числову відповідь, і зовсім немає необхідності переписувати це завдання в зошит, якщо дитина має слабкі або недостатні навички письма.

5. Такі діти, зазвичай, не мають достатніх навичок самостійної роботи, тому потрібний постійний контроль за виконанням ними завдань, щоб вони не втрачали уваги та напрямку діяльності.

6. Діти потребують неодноразового повторення вчителем інструкції щодо виконання того чи іншого завдання. Тож вчитель має переконатися, як і наскільки точно учень зрозумів, чого від нього вимагають, і лише тільки після цього дозволити виконання завдання.

7. Учитель повинен вміти підтримувати в дитині впевненість у своїх силах, прагнення до пізнавальної діяльності, запобігати різним змінам у психічній діяльності, поведінці, загальному стані дитини та адекватно реагувати на них; систематично проводити бесіди з батьками даної категорії дітей; ставитися з повагою до дітей та їхніх батьків.

Інклюзивне навчання базується на основі психолого-педагогічного вивчення потенціалу та особливостей розвитку дитини з особливими освітніми потребами, прогнозування можливих труднощів у процесі навчання та шляхів їх подолання, соціально-педагогічної взаємодії колективу навчального закладу.

Додаток 1

Казка про солоних Тістиків (Літера «І»)

Жили-були у Солоній країні веселі Тістики. Всі – стрункі та рівненькі, хтось високий, хтось низенький, хтось білявий, хтось чорненький, дуже жваві та кмітливі. А коли підросли, дідусь Тісто зібрав їх усіх та сказав: «Мандруйте світом, придивляйтеся та прислухайтеся до всього, що навколо, набирайтеся розуму та вчіть літери».

Пішли Тістики у далекі краї. Йшли вони лісом, полем, широкою дорогою, аж раптом потрапили на спортивний майданчик. Там Тістики зустріли футболістів й захотіли також стати спортсменами. Взяли хлопчики м'ячика і, підстрибуючи, почали його головою підкидати:

І раз, і два, і раз, і два!

От яка весела гра!

Народилась буква «І» -

Стовпчик й м'яч на голові! (Діти ліплять букву «І» і повторюють віршик.

Метод входження в картину

Вчитель підбирає яскраву картину, щоб учні, побачивши її, хотіли потрапити в таку ж мальовничу місцевість.

- Перед вами картина із зображенням літнього луку. Тут є поле, дерева, квіти і трави.
- Уявіть собі, що ви там на лузі. Про все, що там бачите, чуєте і відчуваєте, розкажіть.
- Що бачать ваші очі?
- Прислухайтесь уважно, що чують ваші вуха?
- Понюхайте, що може відчути ваш ніс?
- Що можна попробувати на смак?
- Доторкніться руками до всього, що вас оточує. Що відчувають ваші руки?

Логічна гра - пазл «Склади квітку»

Логопедична зарядка

Лілея листям лопотіла,
 Бо стати лебедем хотіла.
 Летіти, линути, про літо заспівати,
 З лускунчиком полепетати.

Ромашка реготала в рогозі,
 Що підморгнула бабиній козі.
 Листочками біленькими махала,
 Ранковою росою їх купала.

Жоржина жалісливо плаче,
 Жоржина жайворонка бачить,
 Але ,нажаль, його пісні
 Журливі дуже і сумні.

Чорнобривці чарівні
 Посміхалися мені.
 Чуби свої чепурні
 Чепурили навесні.

Гра - імітація «Сніжинка»

Ось пливе біла хмаринка,
А несе вона сніжинки.
Їм набридло так сидіти,
Закортіло полетіти!
Почали вони кружляти,
Ніби танець танцювати.
Вітерець із ними грав,
Сніжну віхолу підняв!
Та сніжинки покрутились,
І на землю опустились.

Асоціативна гра «Овочева грядка»

Завдання: по мокрому піску вчитель малює геометричні фігури, а дитина асоціює її з певними овочами, домальовує деталі, щоб геометричні фігури перетворилися на овочі.

Логопедична зарядка «Окрайчик»

Мама з полечка прийшла
І гостинець принесла:
В полі зайчик чеберяв,
Нам окрайчик передав.
Хто до крихти з'їсть окрайчик,
Буде бігати, наче зайчик.

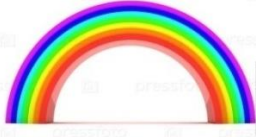
Додаток 8

Вправа «Вставити слова» до оповідання «Пихатий півень»

Завдання: вставити замість малюнків відповідні слова.

Ходить по подвір'ю.

Побачив барвисту в небі.

Побачив і сміється. - У мене такий самий барвистий,

кращий ніж

Та ось пішов

Замочив пихатому

Звис аж до землі.

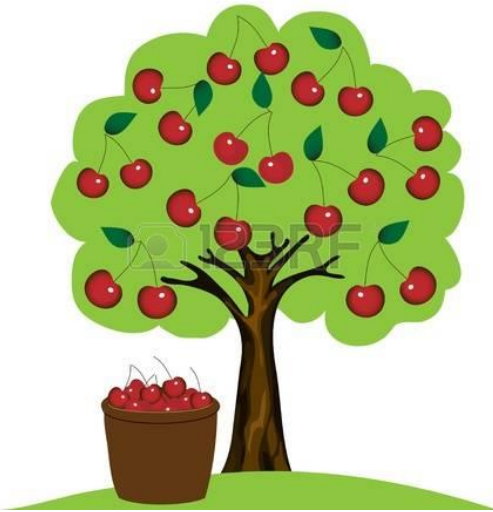
Соромно стало

Втік він на сідало і більше ніколи не хвалився.

Додаток 9

Вправа «Знайти кінцівки речень» до тексту «Літо»

Завдання: знайти та приєднати за зразком кінцівки до кожного речення.

Враз почервоніли

На схилах зацвіли

Вишикувались рядочками

Розкинула листочки

Накрапає теплий літній

гриби - масляки

кукурудза

дощ

вишні

червоні маки

Вправа «Читання вірша за стрілками» (Леонід Глібов «Літо»)

ЛІТО

чисте,

СТЕП - ЯК

зеленіє.

синіє,

пахне,

жовтіє.

По пшениці теплий

гуляє,

моłodую пшениченьку неначе гойдає.

Додаток 11

Тренажер до читання казки «Дружба» та оповідання Василя
Сухомлинського «Як білочка дятла врятувала»

Завдання: прочитати тексти, розглянути малюнки і дібрати до речення
таке слово, яке б відповідало змісту.

Тюльпан почастував...

- медом
- нектаром
- лимоном

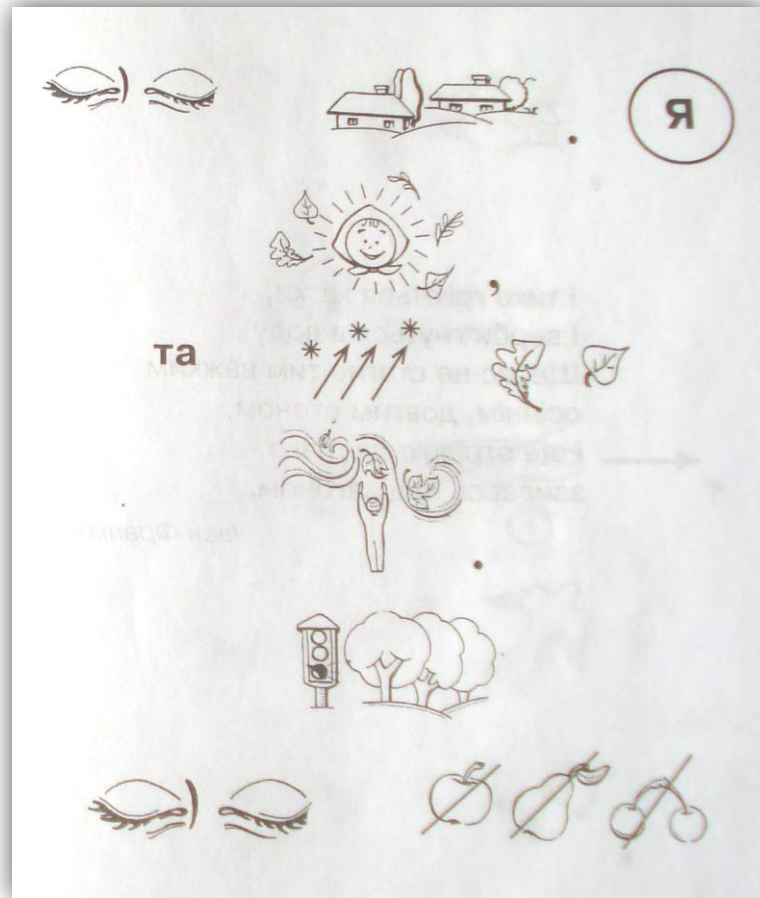
Винесла Білочка ...

- горішок
- грибочок
- шишку

Піктограма до вірша Івана Франка «Дрімають села»

Дрімають села. Ясно ще
 осіннє сонце сяє,
 та холодом осіннім вже
 в повітрі потягає.
 Темно-зеленії садки
 дрімають вже без плоду,
 і тихо гріються хатки,
 і верби гнуться в воду.
 Ще ліс не стогне тим важким
 осіннім, довгим стоном,
 і ще стрілою ластівка
 звиваєсь над загоном.

Додаток 13

Серія ігор «Одягни звук»

Мета: вчити розрізняти голосні й приголосні звуки, визначати наголошений склад.

Гра «Одягни звук-1»

Учитель роздає дітям паперові сині і червоні картки-«піджачки». Він каже: «Діти, уявіть собі, що різні звуки хочуть виглядати чепурненькими й «одягатися» в «піджачки» різних кольорів. Так, голосним більше подобаються червоні, а приголосним – сині. Коли я назву голосний звук, то підніміть картку-«піджачок» червоного кольору, а коли приголосний – синього».

Гра «Одягни звук-2»

Учитель каже: «Ми вже навчилися «одягати звуки в костюмчики». Але виявляється, що дехто з них хоче ще й «беретики». Це голосні звуки в наголошених складах. Давайте визначимо, які голосні в тих словах, що я назву, мають беретики, а які – ні. Учитель читає слова, а діти викладають їх звуковий склад. Над карткою з голосним звуком вони розміщують «беретик».

Гра «Одягни звук-3»

Вчитель: «Діти, ми вже знаємо, що голосні звуки мають червоні «костюмчики», а приголосні – сині. Кожне слово складається із звуків, як наш клас із учнів. Звуки у слові – вірні друзі. Давайте спробуємо намалювати слова у вигляді групи друзів-звуків, що йдуть, узявшись за руки. Не забувайте, що наголошені звуки мають ще й беретики.

Гра «Грамотійчики»

Мета: розвивати фонетико-фонематичне сприйняття; вдосконалювати вміння розрізняти тверді й м'які приголосні звуки.

Завдання : назвати те, що зображене на малюнку , вимовити слова чітко, знайти на картці в назві малюнка «загублений» звук і вставити його.

-ерепаха

- ерешня

Ч

ка — ур

соро - ка

Гра «Хто?Що?»

Мета: вчити розрізняти слова-назви істот та неістот.

Обладнання: малюнки будиночків із підписами «Хто? Що?», картки зі словами.

Завдання: прочитати з карток слова, розмістити слова – назви істот та неістот у відповідні будиночки з питаннями.

 ВІКНО	 ЗОЗУЛЯ	 БІЛОЧКА
 БАБУСЯ	 КНИЖКА	 ОКУЛЯРИ
 ЦУКЕРКА	 ВЕДМІДЬ	 УЧЕНЬ

Гра «Комплімент»

Мета: удосконалювати вміння підбирати прикметники до іменників.

Завдання: дописати в кожний комплімент слово, якого не вистачає.

Як Вовк робив компліменти

Вовк Червону Шапочку зустрів.

Довго він зовсім не їв.

Щоб пиріжечками посмакувати,

Компліменти став казати.

У тебе

Які?

У тебе

Яка ?

У тебе

Яка?

У тебе

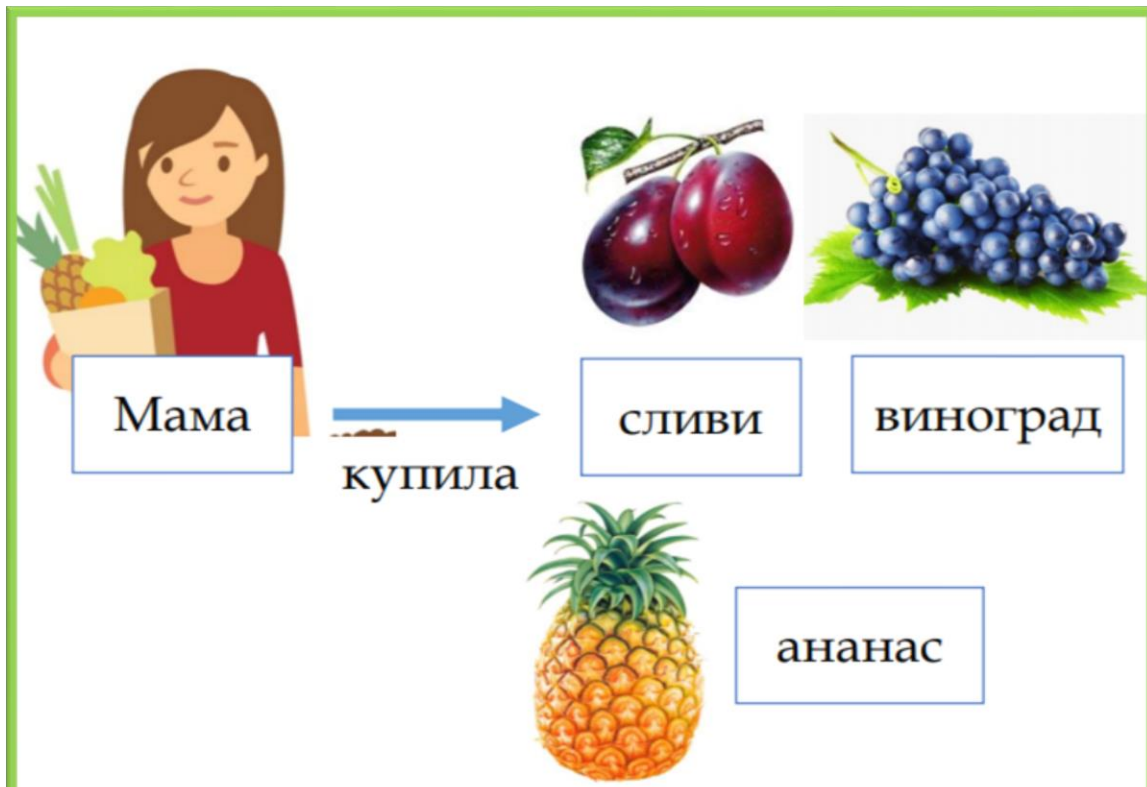
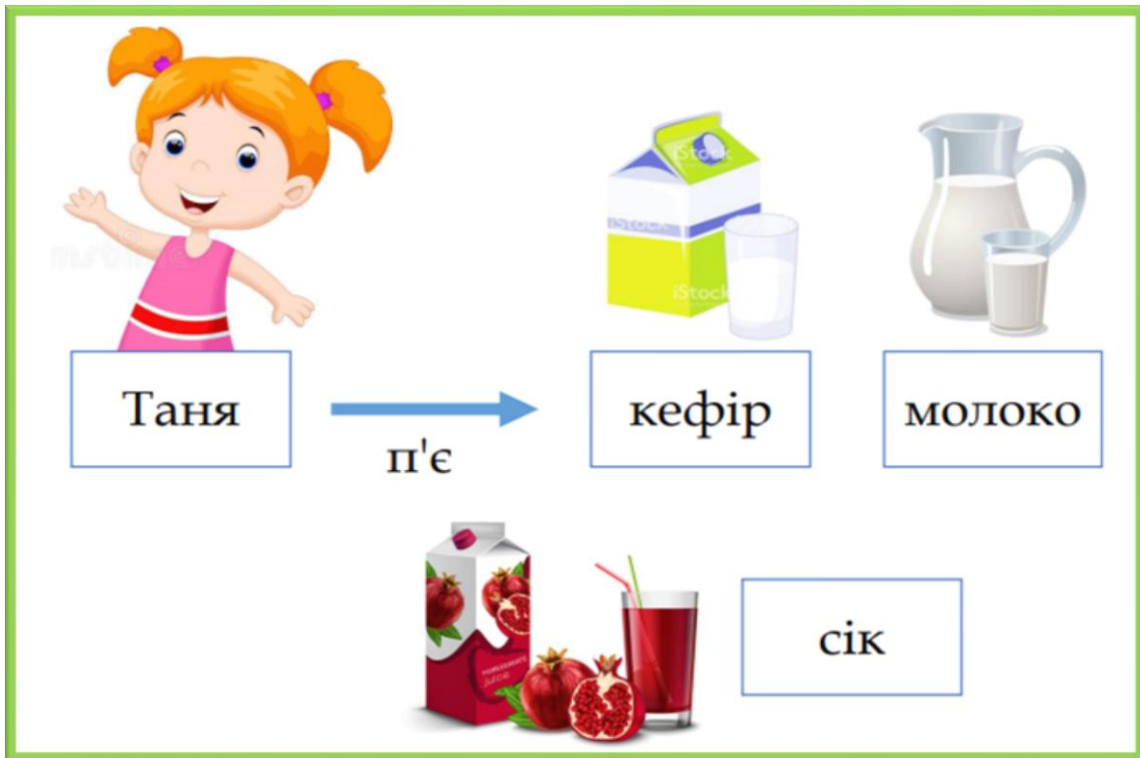
Яке ?

Додаток 17

Побудова речень за допомогою мнемодоріжок

Мета: вчити граматично правильно зв'язувати зображені символи у речення.

Додаток 18

Казка-зв'язка «Чарівна пригода» (мнемотаблиця)

1. Діти під деревом знайшли чарівну книжку. 2. Книжка відкрила дітям чудову казку. 3. У казці за замком ліс. 4. У лісі квіти, гриби, метелики. 5. Перед замком принцеса малювала картину. 6. Діти привітались, подарувати троянду принцесі. 7. Вона розповіла дітям про Русалочку та Гнома. 8. Чарівна книжка перенесла дітей додому.

1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					

Картинки-символи для дихальних вправ

Казка «Як Зайчик вчився рахувати»

Маленький Зайчик з самого ранку , хвилюючись, одягнувся у святковий одяг, взяв букет квітів і пішов до лісової школи у перший клас. Там мудра вчителька тітонька Сова навчала звірят грамоти. Все йому було дуже цікавим, все вдавалося, але ніяк не міг Зайчик запам'ятати імена цифр та їх впізнавати.

Він вирішив схитрувати, у лісі цифри заховати, щоб не вчити. Але тут набігли кольорові хмари і пішов чарівний дощ. Зайчик аж зойкнув, бо всі цифри стали якимось чудернацькими. Одиниця перетворилася на ялинку, яка гарно співала і з зелених голочок плаття одягала. А біля неї за хвилинку з четвірки, наче гриб, виросла хатинка. Виглянув Зайчик із – за хатки, а на галявині, між квітів хтось сидить, потягується і бурчить.

- Та це ж цифра вісім перетворилася на Ведмежатко!, - підстрибуючи , вигукнув Зайчик. Ну і диво, в цифри вісім круглий животик і трішки менша кругла голова, маленькі вушка і пухкенькі лапки – оце так дивина!
- Це, мабуть, його будиночок!

Коли Зайчик підійшов ближче, то помітив, що на цій галявині усе яесьь незвичайне. Цифра сім журавлем стала - воду Ведмежаті доставала, а на грядці кабачки нагадали цифру три. Коли біля озера він стрибав, там метелика злякав, а він весело літав та крильцями із цифр шість і дев'ять привіт йому передав. Двійки лебедями на ставку пливли і листячко із

кущика, що схожий на п'ятірочку, скубли. Став Зайчик їх по черзі рахувати, щоб диво-цифри геть усі запам'ятати: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, а де ж 10? Тут ялинка підказала, щоб він голову підняв, там у хмарках нуль кругленький сонечком сіяв. Увечері він до ялинки спускався погомоніти, щоб разом з нею цифру десять утворити. Зайчик всі цифри швиденько знов порахував, запам'ятав і додому спати пострибав.

Математична енциклопедія тварин

1. Відгадати загадку.

Довгі вушка, куций хвіст,
Невеличкий він на зріст.
Любить конюшину рвати,
Морква – це для нього свято!
І стрибає, наче м'ячик,
У траві сіренький ... (зайчик).

2. Прочитати текст про зайця.

Заєць рисак – гігант серед зайців. На зиму хутро рисаків стає білим.
Добре розвинений слух. Задні лапи довші, ніж передні.

3. Обчислити приклади. Прочитати цікаві факти про тваринку.

$$10:2 = \square \text{ кг} - \text{середня маса тварини.}$$

$$2 \times 3 + 1 = \square \text{ років} - \text{живуть зайці.}$$

$$2 \times 10 + 40 = \square \text{ см} - \text{довжина тіла.}$$

1. Відгадати загадку.

Тваринка ця усім відома.
Не йде ніколи вона з дому.
Гуляє, їсть і спить в хатині,
Бо ця хатиночка на спині. (Черепаха)

2. Прочитати текст про черепаху.

Черепаха – повільна тварина, відноситься до плазунів. У неї твердий панцир – це засіб захисту. Черепахи добре плавають.

1. Обчислити приклади і прочитати цікаві факти про тварину.

$$3 \times 5 = \square \text{ кг} - \text{маса черепахи.}$$

$$2 \times 10 + 5 = \square \text{ см} - \text{довжина панцира.}$$

$$60 + 40 = \square \text{ років} - \text{вік, до якого доживають черепахи.}$$

Схеми задач

Завдання: скласти задачі за схемами.

Було –

Подарувала –

Залишилося - ?

 6

 4

} ?

Матеріал для усного рахунку

$$6 + 1$$

$$6 - 4$$

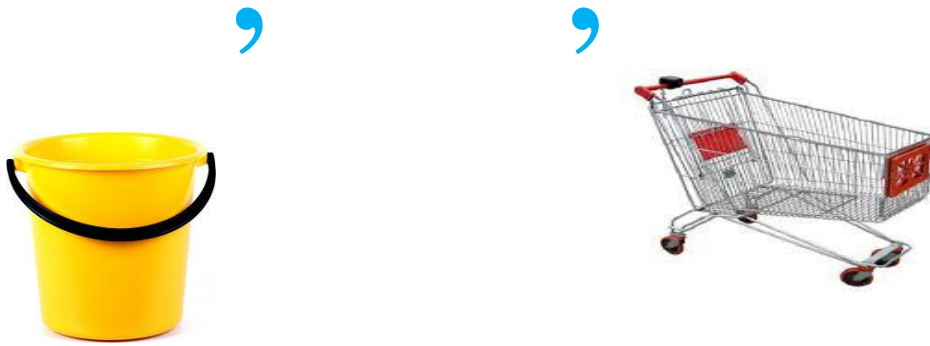
3

1

$$+ 7$$

2

Математичні ребуси

“““ + Я

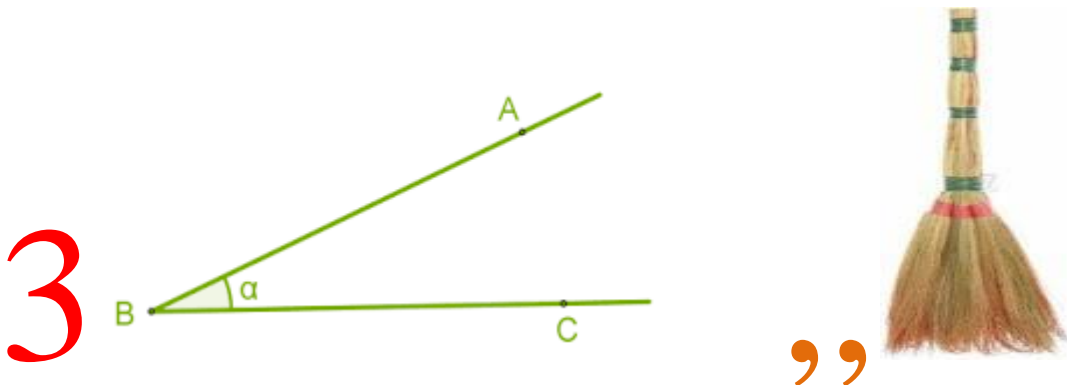

Схема-модель до теми «Родина»

Ведмежа любить свою родину. Воно просить і вас розповісти, хто живе у вашій сім'ї? Як називають вас родичі? А як звать тата, маму, братика, сестричку?

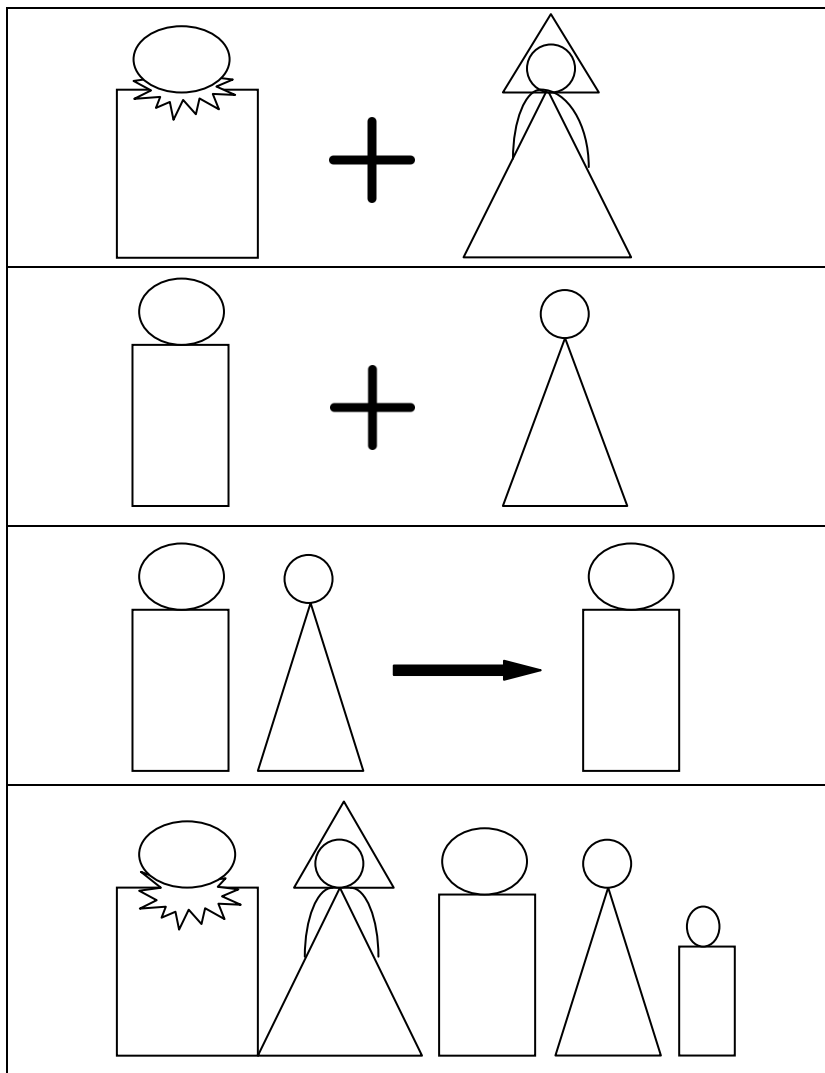
(Вчитель читає вірш і показує схеми символи)

Дідусь та бабуся,

Татусь та матуся,

Дітки чи дитина

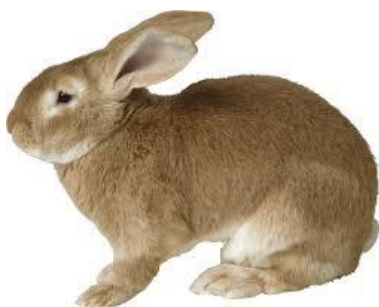
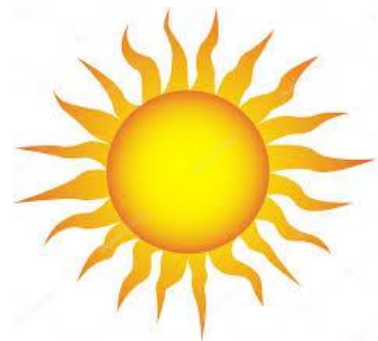
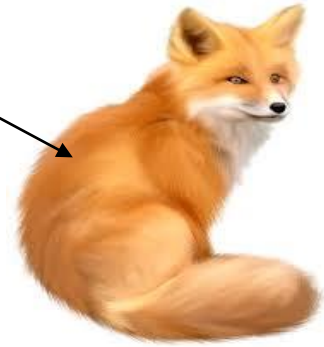
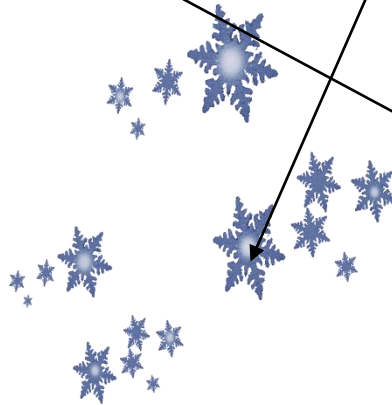
Разом це ...(родина)

Картки до теми «Жива та нежива природа»
Завдання: поєднати предмети живої та неживої природи

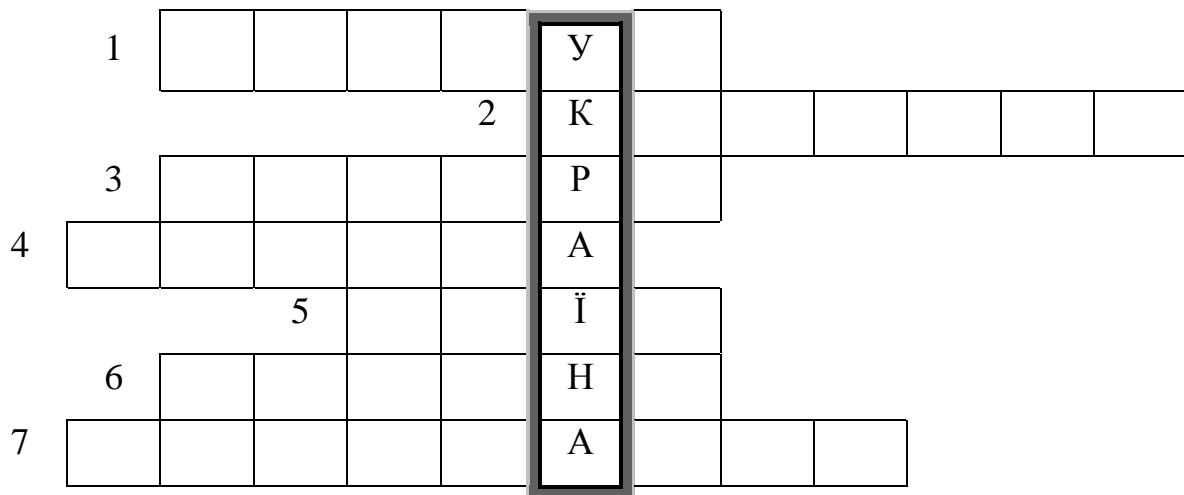
Жива природа

Нежива природа

Кросворд «Україна»

1. Як називається Герб нашої держави? (Тризуб)
2. Назвіть гори України. (Карпати)
3. Яка найбільша річка України? (Дніпро)
4. Який птах є символом України? (Лелека)
5. Столиця України. (Київ)
6. Народний символ України.(Калина)
7. Українська сорочка.(Вишиванка)

Дидактичний матеріал для тематичного дня в 2 класі

«Шумлять дерева рідного краю»

1. Ранкова зустріч на килимку з кленовим листочком.
2. Природознавство.
 - 1) Вивчення будови дерева на прикладі молодого саджанця.
 - 2) Практична робота: огляд кори різних дерев.
 - 3) Вернісаж музичних загадок. Діти повинні правильно відгадати музичні загадки і підібрати відповідні картинки із зображенням дерева. (СД-додаток 3)
 - 4) Гра «З якого дерева листочок?».
3. Літературне читання.
 - 1) Опрацювання змісту тексту «Двічі поливав» за Миколою Колесником.
 - 2) Гра «Знайди зайве».

Липа, груша, ялина, ромашка, вишня, каштан.
 - 3) Поетична хвилинка. Виразне читання віршів про дерева.
 - 4) Акровірш «Дуб».

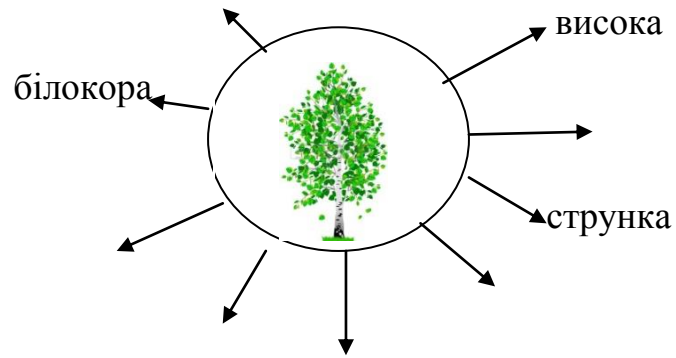
Дерево, схилившись сумувало,
У нього вітром листячко зірвало.
Безбарвним все навколо стало.
4. Українська мова.
 - 1) Мовленнєва зарядка.

Тихо! Тихше! Тихше! Вітер дерева колише,
Вправо-вліво згинає та до землі прихилає.
Ш-ш-ш! Вітер шепоче, теж відпочити хоче.
 - 2) Хвилинка каліграфії.

Д д Дд дер Ду дерево дуб
 - 3) Малюнковий диктант: дуб, сосна, береза, клен, яблуня.
 - 4) Інтерактивна вправа «Павутинка».

кучерява

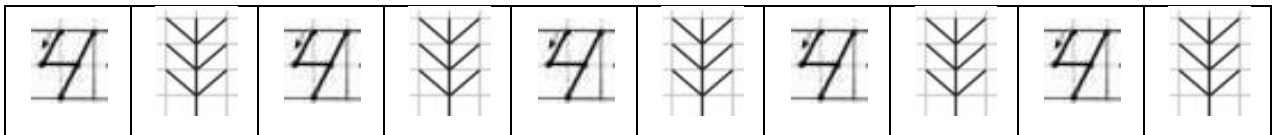

5. Математика.

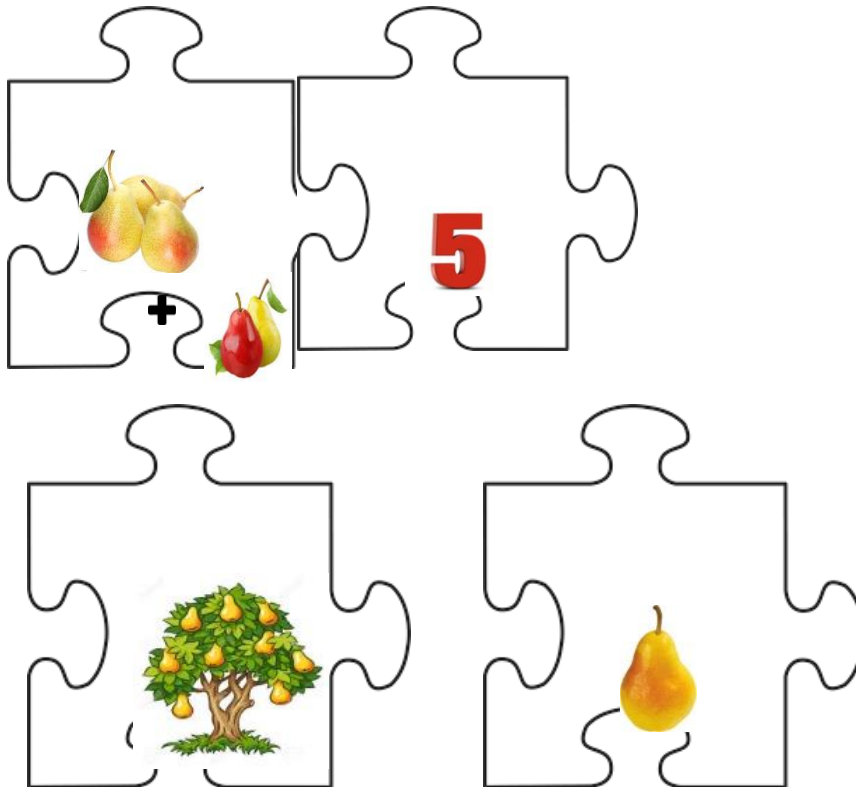
1) Усний рахунок. Віршована задача.

Посадив ведмідь в лісочку
 Шість берізок, три дубочки.
 Рахувати сам не вмів
 І зозулю попросив.

2). Хвилинка каліграфії:

3). Скласти приклади «З якого дерева плід?» за методикою Г.Кандибури.

4). Скласти та розв'язати задачу за коротким записом.

Сосен – 10 д. }
 Ялин – 5 д. } ?д.

5. Геометричний матеріал. Танграм «Ялинка».

6. Образотворче мистецтво. Намалювати дерево , використовуючи нетрадиційні техніки зображувальної діяльності. Наприклад, «Зимова казка від зубної щітки», «Ялинка з долоньок», «Подарунки для пташок» (горобина).

Пальчикова гімнастика.

1. «Коріння».

Ростуть навкруг дерева, великі і малі.

Водичку п'ють корінням з-під землі.

2. Ось ялиночка колюча –

І гілляста, і пахуча.

Тут ведмідь зробив барліг

І на зиму спати ліг.

7. Руханка «Осінній листочок».

Учителька, взявши в руки листочок і йдучи в середині кола каже:

– Я по парку йшла і листочок цей знайшла.

(Вчителька йде по колу, показуючи листочок дітям.)

– Я по парку ходила, ходила, і листочок загубила.

(Вчителька кидає листочок біля дитини).

– Хто листочок цей знайде, той гру далі поведе. Михайлику, листочок візьми, високо вгору підійми, ще листочком погойдай і мене наздоганяй.

(Потім у коло стає дитина і виконує ті самі дії, що й учитель).

Дидактичні ігри за методикою теорії розв'язування винахідницьких завдань

1. Гра «Добре-погано».

Мета: навчити в будь-якому об'єкті, явищі, якості бачити обидві сторони: позитивну і негативну.

Тема «Птахи».

Добре	Погано
Знищує шкідливих комах	Знищує врожай
Радують співом	Заважає спати
Можна тримати вдома, дружити з ним	Дорого коштує

2. Прийом фантазування.

- «Збільшення-зменшення».
- Збільшення чи зменшення об'єкта. Збільшуємо мурашу. Що станеться?
- «Перетворення ознак часу».

Прискорення чи затримання. На Землі припинили рости рослини. Що станеться?

3. Гра «Що у крузі».

Мета: формувати системне бачення світу.

Хід гри: круг – це місто, країна, планета Земля. Дітям пропонують називати, що належить до певного круга. Наприклад: місто – це будинки, вулиці, парки, транспорт, люди тощо. Земля – моря, ріки, озера, ґрунт, поля, гори, ліси, степи тощо.

4. Гра «А що, як...».

Мета: учити висловлювати і знаходити будь-які, навіть неймовірні пропозиції для вирішення проблеми; розвивати уяву, кмітливість, фантазію, пам'ять, мовлення, увагу. Наприклад: А що, як...

Не настане весна?

Зникне Сонце?

На деревах виростуть іграшки?

Не зацвітуть квіти?

Додаток 31

Інструменти та матеріали

для роботи з холодною порцеляною, рецепт її приготування

Інструменти: дошка та качалочка, зубочистки, палички з кульками, стеки, форми для печива, кондитерські плунжери), пензлики, флористична стрічка, дрiт, ножиці, рiзні фiгурки та приладдя для придання цiкавої фактури (каблучки, мережива, сiтки, ковпачки вiд фломастерiв).

Приготування холодної порцеляни

Найпростіший рецепт:

- 1 стакан кукурудзяного крохмалю (240 г);
- 1 стакан клею ПВА (240 г);
- 2 ст. л. дитячого масла;
- 2 ст. л. винного оцту або чайну ложку лимонної кислоти.

У кінці додати 1 ст.л. крему нанести на дошку для замішування холодної порцеляни. Замісити масу ретельно, помістити в мікрохвильову піч на 30 секунд, вийняти і знову замісити. Повторити весь процес три рази і помістити готовий фарфор в герметичну ємність.

Фарбування холодної порцеляни. По будь-якому з рецептів маса виходить біла. Тому можна додавати акрил, гуаш або харчовий барвник в процесі замісу, а можна фарбувати потім готові вироби.

Майстер-клас

«Оздоблення кексу квітами з холодної порцеляни»

Для роботи необхідно мати: виготовлену основу в техніці «пап'є-маше», холодну порцеляну, кондитерські плунжери у формі квіток, клей ПВА, паєтки та намистини.

I етап. Виготовлення квітів.

Крок 1. Візьміть шматочок порцеляни.

Крок 2. Розімніть холодну порцеляну. Посипте поверхню, на якій будете працювати, крохмалем. і розкачайте її до тонкого стану.

Крок 3. Змастіть плунжер маслом. Притримуючи плунжер донизу, притисніть ним так, щоб вирізалась квітка. Далі підніміть плунжер і надавіть на пружину.

Крок 4. Виготовляємо 8 квіток, повторивши усі попередні операції.

II етап. Приклеювання квіток до основи кексу.

III етап. Висихання. Залишити висихати виріб на декілька днів.

IV етап. Оздоблення.

Виріб можна оздоблювати, коли він повністю готовий. Спочатку зафарбуйте серединки жовтою фарбою та прикрашайте кекс намистинками і паєтками.

Творіть та фантазуйте!

Майстер-клас

«Оздоблення торта прикрасами з холодної порцеляни»

Основу торта зробити необхідно заздалегідь, використовуючи техніку «пап'є-маше». Для роботи підготуйте всі необхідні інструменти (див. Додаток 31). Для оздоблення торта потрібно виготовити квіти троянди -3шт., бутони троянд – 2 шт. (I етап), листя – 21шт. (II етап), квіти методом «тягнуті квіти» - 12 шт. (III етап) та підготувати декоративний матеріал (намистинки, атласні стрічки).

I етап. Виготовлення троянд із холодної порцеляни

Крок 1. Візьміть шматочок холодної порцеляни. На кінці відрізка дроту гострогубцями зробіть маленький гачок. Змажте його клеєм ПВА і вставте в основу краплі. Дайте висохнути. Крапля повинна бути не менше самої маленької пелюстки, а для бутонів вона повинна бути на 5мм коротша.

Крок 2. Сформуєте за допомогою стека та колових рухів рук кульки різних розмірів, від меншої до більшої.

Крок 3. Шляхом розплющування зробіть пелюстки у формі краплі. Розм'ягчіть краї пелюстки паличкою з кулькою. Пелюстки закріплюйте шляхом намотування на основу, при цьому закріплювати треба так, щоб середина пелюстки припадала на край попереднього, вже прикріпленого. Для надання реалістичного вигляду квітам, верхній край пелюстки відгинаємо назовні, імітуючи натуральну троянду.

Крок 4. Проробляючи всі операції, закріпіть наступні пелюстки троянди. Кількість пелюсток і пишність майбутньої троянди ви визначаєте самі.

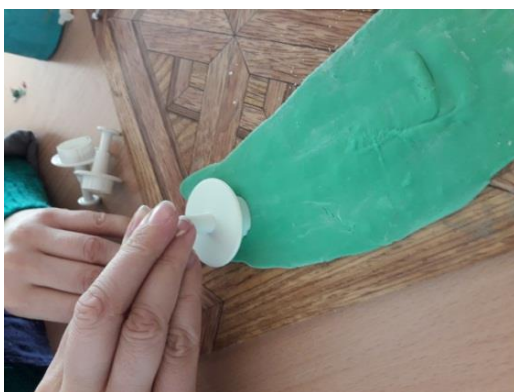
II етап. Виготовлення листочків з холодної порцеляни за допомогою кондитерських плунжерів.

Крок 1. Візьміть шматочок порцеляни. Пофарбуйте його в зелений колір, змішавши порцеляну з невеликою кількістю зеленої фарби (гуаш або акрил).

Крок 2. Розімніть холодну порцеляну, посипте поверхню, на якій будете працювати, крохмалем і розкачайте її до тонкого стану.

Крок 3. Змастіть плунжер маслом. Притримуючи його донизу, виріжте листочки. Далі підніміть плунжер і надавіть на пружину.

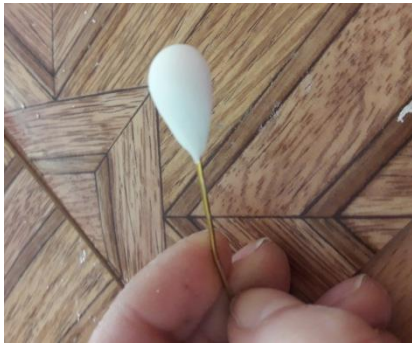

Крок 4. Виготовляємо 21 листок, повторивши усі попередні операції.

Крок 5. Щоб придати листю більш реалістичної форми, необхідно їх вигнути.

III етап. Виготовлення квітів методом «тягнуті квіти»

Крок 1. Візьміть маленький шматочок холодної порцеляни, скачайте його в кульку, а потім надайте йому краплевидну форму.

Крок 2. Візьміть шматок дроту, на кінці гострогубцями зробіть маленький гачок. Змажте його клеєм ПВА і вставте в загострений кінець краплі.

Крок 3. Далі зробіть невеликі надрізи ножицями з тонкими лезами по кількості пелюсток (5-6).

Крок 4. Сформуєте пелюстки, використовуючи зубочистку або сталеву спицю. Формуйте до тих пір, поки не вийдуть пелюстки бажаної форми.

Крок 5. Беремо маленький шматочок рожевої порцеляни, скочуємо його в кульку і вставляємо у центр заготовки.

IV етап. Висихання. Коли усі деталі виготовлені, їх необхідно залишити на декілька днів висихати.

V етап. Лакування. Впевнившись у тому, що всі деталі висушили, слід їх полакувати. Використовуйте звичайний глянцекий або матовий акриловий лак.

VI етап. Оформлення стебел. Стебла огорнути флористичною зеленою стрічкою.

VII етап. Оздоблення. Коли вже всі квіти та листочки готові, можна приступати до оздоблення торта. Розміщуємо їх за власним бажанням і прикрашаємо атласною стрічкою та намистинами.

Пальчикова гімнастика.

Кішка випускає кігті

Стиснути подушечки пальців і верхньої частини долоні, прошипівши, як розсерджена кішка: «Ш,Ш,Ш!»

Швидко випрямити пальці, пронявкати, як задоволена кішка: «Няв!».

Повторити гру, кожний раз перетворюючись в сердите або добре кошеня.

Гребінець

Пальці сплетені в замок. Кінці пальців правої руки натискають на верхню частину тильної сторони долоні лівої руки, прогинаючи їх так, що пальці лівої руки піднімаються, як гребінець півника.

Потім на тильну сторону правої руки натискають пальці лівої, на гребінець півника перетворюються пальці правої руки.

Сходи́нки

Ніготь великого пальця лівої руки лягає на подушечки великого пальця правої руки – готові дві перші сходи́нки. На великий палець лівої руки лягає кінчик вказівного правого пальця, на нього – вказівний лівий – ще дві сходи́нки готові. Кінчики всіх пальців по чергово лягають один на одного, мізинці – останні.

Звірятко

На вашій долоні пригрілося маленьке пухнасте невидиме звірятко. Воно дуже хоче, щоб його погладили. Першим його лагідно пестить по спинці мізинець, потім решта пальців. Намагайтеся не впустити звірятко з долоні, не притиснути його. Лише злегка доторкайтесь кінчиками пальців до його теплої шубки.

Квітка

Зігнуті і трохи округлі долоні – пуп'янок квітки .

Вранці, коли сходить сонце, пелюстки квітки повільно починають розкриватися (пальці починають розходитися в сторони).

Додаток 35

Комплекси коригуючих вправ

В. п. - Упор лежачи на животі.

- 1- Випрямити руки, зігнути ноги в колінах.
- 2- В.п. 3-4 Те ж саме.

В.п. - Руки в сторони, лежачи на грудях.

- 1- Прогнутись, піднявши всі кінцівки.
- 2-В.п. 3-4 – Те ж саме.

В.п. - Руки за голову, лежачи на спині.

- 1 – Зігнути ліву ногу. 2 – Зігнути праву ногу. 3-4 - Те ж саме.

В.п. - Руки за голову, лежачи на спині.

- 1 – Притиснути праве коліно до грудей, ліва нога пряма.
- 2 - Притиснути ліве коліно до грудей, права нога пряма.
- 3-4 - Те ж саме.

- В.п. - Руки за голову, лежачи на спині. 1 - Підняти праву ногу, витягнути носок. 2 - Підняти ліву ногу, витягнути носок. 3-4 - Те ж саме.

В.п. – Упор на колінах. 1- Випрямляємо праву ногу.
2 – Випрямляємо ліву ногу. 3-4 – Те ж саме.

В.п. – Упор на колінах. 1 - Прогнути спину, голову опустити на груди.
2 – Спину вигнути, голову підняти вгору. 3-3 – Те ж саме.

В.п. Лежачи на спині, упор на ліктях. 1-4- Колові рухи гомілками.

В.п.- Лежачи на спині, руки за голову, коліна зігнуті.

1 – Поворот колін вправо. 2 – Поворот колін вліво . 3-4 – Те ж саме.

В.п. - Упор присівши. 1- Перекат назад. 2- Перекат вперед. 3-4 Те ж саме.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бендюг А.І. Математична енциклопедія тварин / А.І.Бендюг // Початкове навчання та виховання – 2016. – №31-32 – с.6-22
2. Бондар Л. Пізнаємо літери через казку і ліплення / Л.Бондар // Дошкільне виховання – 2012. – №11 – с.28-29
3. Вавіна Л.С. Літературне читання: 3 кл.: підручник для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів – К.: Інкунабула, с.2016-224
4. Висоцька А.М. Навчальні програми для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей / А.М. Висоцька // Київ – 2014
5. Волощук І.С. Концептуальні засади розвитку творчих здібностей школярів / І.С.Волощук / Трудова підготовка в закладах освіти, 2003. – с.3
6. Гаврилов О.В. Методика навчання учнів 1-4 класів спеціальної школи: Навчальний посібник / за ред.О.В.Гаврилова. – Кам'янець-Подільський:ТОВ «Друк-Сервіс», 2011. – с.312
7. Горбушко Т.Г. Розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів шляхом упровадження елементів інноваційних технологій у навчально-виховному процесі / Т.Г.Горбушко // Початкове навчання та виховання – 2017. – №31-32 – с.36-37
8. Доронова Т.М., Якобсон С.Г. Навчання дітей ліпленню – М., 1992
9. Дубовецкий О.П., Ільїна В.В. Читанка: Підручник для 4 кл допоміжної школи – К.: Освіта, 1998. – с.198
10. Дурава Л. Корекційна спрямованість навчання на уроках математики /Л.Дурава // Дефектолог – 2015. - №1 – с.7-10
11. Зайцев М.О. Навчаємо читати українською мовою / М.О.Зайцев // Посібник для педагогів і батьків за методикою М.О.Зайцева. – К.: ПП «Свена», – 2010. – с.68
12. Калінійченко І.О. Інклюзивна освіта. Теорія і практика / І.О.Калінійченко // Дитина з особливими потребами – 2016. – №7 – с.2

13. Клер Уебб Цветы и букеты из сахара – Харьков: Книжний клуб «Клуб семейного досуга», 2014. – с.80
14. Козак Т. Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках природознавства / Т.Козак, В. Градовчук, О. Вікарчук // Початкова освіта – 2014. – №19 – с. 4-26
15. Королько Н.В. Навчальні програми для підготовчого, 1-5 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей / Н.В. Королько // Київ – 2014
16. Кравець, Н.П. Літературне читання: 2 кл.: підручник для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів – К.: Інкунабула, 2015. – с. 288
17. Маршева Т.М. Використання методу мнемотехніки для підвищення мовленнєвої активності дітей / Т.М. Маршева, О.О.Сирцова // Логопед – 2017. – №12 – с.38-39
18. Нікішина Л.Г. Методи фізичної корекції дітей з обмеженими можливостями / Нікішина Л.Г., Байбуза І.В. // Теоритичні та методичні проблеми фізичної реабілітації: – Херсон: ПП «Вишемирський В.С.». - 2006. – с.50-59
19. Обухівська А.Г. Психологу про дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі / А.Обухівська, Т.Ілляшенко, Т. Жук. – К.: Редакції загально педагогічних газет, 2012. – с.128 – (Бібліотека «Шкільного світу»).
20. Пасічник О. Соціалізація дитини з особливими освітніми потребами. Психологічний супровід / О.Пасічник, Ю.Воронішина; упорядн. Т.Червонна. – Київ: «Вид. група «Шкільний світ», 2017. – с.144– (Бібліотека «Шкільного світу»)
21. Повстянко О. Дидактичні ігри та вправи на уроках навчання грамоти / О.Повстянко // Початкова освіта – 2014. – №17 – с.8
22. Салійчук О. Корекційно-розвивальна робота в інклюзивному класі / О.Салійчук // Початкова освіта – 2013. – № 41-43 – с.2

23. Синьов В.М. Психологія розумово відсталої дитини: Підручник – К.: Знання, 2008. – с.359
24. Соколовський В.С. Лікувальна фізична культура / В.С.Соколовський, Н.О.Романова, О.Г.Юшковська. // Одеський медуніверситет – 2005 – с.236
25. Стадненко Н.М., Матвеева М.П., Обухівська А.Г. Нариси з олігофренопсихології / За заг. ред. Н.М.Стадненко. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-виробничий відділ, 2002. – с.200
26. Ступка М.Л. Грамотійчики. Використання ігрових моментів при індивідуальній роботі з дітьми, які мають порушення фонематичного слуху / М.Л. Ступка // Початкове навчання та виховання – 2017. – №1-2 – с.25-26
27. Трикоз С.В. Навчальні програми для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей / С.В. Трикоз, Г.О. Блеч // Київ – 2014
28. Холодний фарфор - ідеальний матеріал для ліплення [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал 2016/01/14] – Електронні дані. – Режим доступу: idei-dekora.com
29. Шелест В.М. Рекомендації для вчителів, які працюють з дітьми з легкою розумовою відсталістю та діагнозом ДЦП / В.М.Шелест // Дитина з особливими потребами – 2017. – №12 – с.7-8